

ТОНГ ЮЛАДУЗИ

Ўзбекистон болалари ва ўсмирларининг газетаси

Газета 1929 йил 1 августдан чиқа бошлаган

№ 14-15 (6855-6856)
1998 йил 24 февраль, сешанбаСотувда эркин
нархда

Ўз даврининг донгдор кишиларидан бири бўлмиш Ғиёсиддин Кичкинанинг ўғли Алишер Машҳаддаги мадрасада таҳсил оларди. У таҳсил олиш билан бирга кўплаб шеърлар ёзар, лекин уларни фақат яқин дўстлари даврасидагина ўқирди. Унинг дўстлари ҳам ўзига ўхшаш билим изига тушган камтар толиби илмлар эди. Гарчи Алишер ўз шеърлари ила донг таратишни ва шуҳрат қозонишни фикр қилмаса-да, кўпгина машҳадликлар унинг шеърларини ёддан ўқиб юрар, аммо шоирнинг ўзини танимас эдилар.

Кишли-қировли кунларнинг бирида Алишер шамоллаб қолди. Дўстлари унинг устига қалин чопонларни устма-уст ташлаб қўйсалар-да, унинг бадани жунжикар, тиши-тишига тегмай қалтирарди. У иситма оловида хушини йўқотди.

Алишер хуш-беҳуш, оловлар аро тентирай-тентирай бир вақт ёруғликка чиқди. Қарасаки, улкан сарой — муҳташамликда тенги йўқ. Ҳамма ёқда ўзи тенгқур ўспиринлар, ораларида бири-биридан гўзал қизлар ҳам бор лекин, бари ажуба кийимлар кийган.

«Во ажаб, — ўйлади Алишер, — бу не сир, не синопат?» Унинг мавжудлигини ҳам ҳеч ким сезмади. Шунда тўсатдан унинг кўзи девордаги суратга тушди, гарчи унда тасвирланган сиймо ўрта яшар кимсага тегишли бўлса-да, кўнгил кўзи ила унинг ўзи эканлигини туйди. «Во дариг, бир кунмас-бир кун келиб, Алишер номи тарихда қолган инсон бўлиб етишур!» Шу он мисралар қуйилиб келди:

— Кимки ҳақиқат водийсини
гар — ихтиёр этди,
Дамо-дам юз машаққатлар
чекиб мақсадиға етди.

Алишер ҳайратдан лол қолган бир дамда ўспиринлар даврасида турган кўхликки-на бир аёл (шу даргоҳнинг

Мақтабим — ўз уйим

рахбари Ш. Эрназарова) гап бошлади. У ғазал мулкининг султони Мир Алишер Навоий

Зар чопон кийган, шоҳи салла ўраган йигитча ўртага чиқди. Алишер унинг ўзига жудаям ўх-

10-11-синф ўқувчилари эканликларини айтиб, исми-шарифларини кетма-кет айтиб

ҲАЙРАТЛАРДА
ҚОЛДИ НАВОЙИ

таваллудининг 557 йиллиги муносабати билан Тошкент шаҳридаги 309-шарқ тиллари лицейида ўтказилаётган ғазал кечасини очик деб эълон қилди. Алишернинг ҳайрати янада ошди: манави ажуба кийимли инсонлар, гарчи бироз бузиб бўлса-да, туркий тилда сўзламишлар. Бунинг устига «Навоий» демиш исм-шариф унинг ўз таҳаллуси-ку.

шаб кетишини сезиб қолди. Йигитжаранлаган овози ила унинг ғазалини ўқий бошлади:

**Мехр кўп кўргуздим, аммо
мехрибоне топмадим,
Жон баса қилдим фидо,
ороми жоне топмадим.**

То Алишер ҳайратдан ўзига келгунча ўртага бошқа ёш йигит-қизлар чиқиб, ғазаллар ўқишди. Ўртани олиб бораётган муаллима уларнинг

турди: Ш. Ёқубов, Д. Ҳамидова, Д. Раҳматуллаева, У. Обидова, М. Муҳамедова, У. Ра-метов ва бошқалар. Кейин

турли асарлардан парчалар ижро этишдики, уларни кўриб Алишернинг ҳаваси келди: чунки, бу асарларни у ёзишга мўлжаллаётган, лекин ҳали имкони етмаган эди.

Алишер энди ҳайратланмай қўйди. У ўзини босиб олган, бу адабий кечани хотиржам кузатиб ўтирарди. Унинг мавжудлигига ҳам, замониға мос эғни-бошиға ҳам ҳеч ким эътибор бермасди.

Ниҳоят, ёшлар гулдурос қарсақлар билан адабий кечани тугатишди. Барчалари мамнун ҳолда тарқала бошлашди. Кўп нарсани тушуниб етган Алишернинг ич-ичидан сатрлар қуйилиб чиқа бошлади:

**Бу гулшан ичра йўқтур
бақо гулиға сабот,
Ажаб саодат эрур, қолса
яхшилик била от.**

Алишернинг боши тепасида кимнингдир овози эшитилди:

— Э, дўстим, бу ғазалингиз тенги йўқ бўлибдур.

Алишер бундай қараса, хужрасида ётибди, ёнида эса толиб дўстларидан бири ўтирибди.

— Агарки, тонгдан то шомгача иситма алангасида ёниб ётиб шу ғазални тўқиган экансиз, билмадим келажакда қандай улуг шоир бўларкинсиз?

Алишер унга жавоб беришга ҳам мажболи етмай бош ирғаб қўя қолди. Унинг кўз олдида ажабтовур кийимли йигит-қизлар чир айланар, улар ўқиётган гўзал ғазаллар қулоғи остида жаранглаб турарди. «Демак, мен келажакни кўришга мушарраф бўлибмен, — ўйлади Алишер ўзича. — Шукрлар бўлсинким, халқнинг юрагида яшайдиган гўзал асарлар яратиш менга насиб этмиш».

У мадорсиз қўлини бош томонига узатиб, қалам олди:

**Ўлармен то етармен
мақсадимға, ёнмоқ имкон йўқ,
Бадан заъфи билан йўл
шиддатидан гарчи толғаймен...**

Муҳаббат Йўлдошева.

● Низоларни йўқотган ўйин

ОЛИМП ТОҒЛАРИДА ЁНГАН МАШЪАЛА

Ривоятларга қараганда, Эллада юнон давлатлари орасида энг гўзал ва энг бадавлати бўлиб, унинг аҳолисини тинч, фаровон ҳаёт кечирар экан. Буни кўролмаганлар унга хужум қилиб, бутун бойлиқни талон-тарож қилишибди. Ер билан яқсон бўлган Элладани тиклаш учун халқ яна кўп куч сарфлабди. Бирок, тикланган Эллада орадан кўп ўтмай иккинчи давлатнинг хужуми дуч келибди. Бутун бойлиги-ю, тинчлигидан ажраган аҳоли яна тер тўкиб шаҳарни оёққа турғизибди...

Шаҳарни қайта-қайта тиклашдан чарчаган Эллада подшоиси Ифит қўшнилари билан маслаҳатлашиб, юнон давлатлари ўртасида тўрт йилда бир марта Олимп тоғида атлетик ўйинлар ўтказишга қарор қилибди. Илк бор эрамиздан аввалги 884 йилда ўтказилган бу ўйин кейинчалик умум-юнон байрамиға айланиб ке-

тибди. Ўйинларнинг энг муҳим томони шундай бўлганки, у Эллада давлатида содир бўлаётган турли босқинчилик урушларига барҳам берган. Ҳатто бири-бирига уруш эълон қилган икки давлат ҳукмдорлари ўйинлар ўтиб бўлгунча яраш битими ҳам тузишган.

Бундан 28 аср муқаддам пайдо бўлган Олимпия ўйинлари мусобақалари дастлаб югуриш бўйича бўлган. Вақт ўтиши билан эса олимпия ўйинлари дастурига кураш, узунликка сакраш, диск улоқтириш, найза отишдан иборат бўлган беш кураш, муштлашиш жанги, аравачалар пойғаси мусобақалари ҳам киритилган.

XIX-аср охирида Олимпия ўйинлари қайта тикланди. 1896 йили Афинада антик давридаги олимпиадаларга ўхшаш йирик халқаро спорт мусобақалари ўтказилди. Шундан бери ҳар тўрт йилда, яъни 1412 кунда бир марта Олимпиада ўйинлари ўт-

казиладиган бўлди.

Ҳар бир олимпиада ўйинлари очилишиға бир неча кун қолганда Грециянинг Олимпия шаҳрида машъала эстафетаси старт олади. Ёқилган машъала олимпиада стадиони сари самолёт ва поезд, автомобиль, мотоцикл ва велосипедларда узоқ сафарга йўл олади. Машъала кўтарган спортчи стадионда ўрнатилган ёритгичнинг улкан супа-часи ёниға кўтарилади ва олимпиада оловини ёқади. Бу олов олимпиада ўйинлари тугамагунча ўчмайди.

1924 йилдан бошлаб эса «Оқ олимпиада» деб ном олган қишки олимпиада ўйинлари ҳам ўтказиладиган бўлди. Бунга шу кунларда бўлиб ўтган Япониянинг Нагано шаҳридаги XVII-қишки олимпиада яққол мисол бўла олади.

Дилбар РАҲМОНОВА

ҚИЗ БОЛА — ОИЛА КЎЗГУСИ

Қиз бола оила курки, зийнати, оналар ишининг давомчиси. 1998 йили — Оила йили деб эълон қилинганлиги сабаб мактабимизда «Қиз бола — оила кўзгуси» мавзусида курик утказилди. Унда юқори синф ўқувчи қизлари рўзгор ишларини эпчиллик билан бажаришларини, иқтисодий билимларини, адабиёт ва санъатга қанчалик қизиқишларини моҳирлик билан курсата олишлари керак. 9-синф ўқувчи қизларидан Норова Дилноза ва Собирова Муҳибалар голиб деб топилиб, уларга мактаб маъмурияти томонидан совгалар топширилди.

Бундай қизиқарли кечани утказишда мактаб хотин қизлар уюшмасининг раиси Х. Хужаева ва тарбиявий ишлар бўйича директор уринбосари М. Азимоваларнинг меҳнатлари салмокли бўлди.

Нилуфар РУСТАМОВА
Ромитан шаҳар
2-ўрта мактабнинг
8-синф ўқувчиси

Мен 5-«А» синфда аъло баҳоларга ўқийман. Синфимиз 4 та 5-чи синфлардан ажратиб олинган фаол ўқувчилардан ташкил топган. Шу вақтгача бошқа-бошқа синфларда ўқиган бўлсак-да, бир-биримиз билан тез орада дўстлашиб кетдик. Синф раҳбаримиз Темирой опа Садриева доимо бизларни аҳил-икка, дўстликка ундайдилар, шу мавзуда ибратли хикоялар сузлаб берадилар.

Бухородан хат келди

Синфдаги ўғил болалар билан ҳам муносабатларимиз яхши. Улар ҳам бизларни ҳур-

ИНОҚЛИГИМИЗ БУЗИЛИШНИ ИСТАМАЙМИЗ

мат қилишади. Дарслардан қийналиб қолсак бир-биримизга доимо кучимиз етганича ёрдам берамиз. Мабодо уртамизда озгина тушунмовчилик бўлса, эртаси эрталаб ҳеч нарса бўлмагандек салом-

алик қилиб кетамиз. Шунинг учун булса керак мактабимиздаги бошқа иқтидорли

синф болалари бизларга хаваслари келишади. Биз бундан хурсандмиз.

Дилдора АЗИМОВА
Бухоро вилояти
Ғиждувон тумани
5-синф ўқувчиси

ФАН ҲАФТАЛИКЛАРИ

Мактабда ўқувчиларимиз билимини ошириш, фикрлашлари, дунёқарашларини кенгайтириш мақсадида ҳар ҳафтада бирон бир фандан тест саволлари тузилиб, уни мактаб фойесига жавоблар қутиси ёнига қўйилади. Ўқувчилар бусаволларга билганларича жавоб ёзиб, тест қутиларига ташлайдилар. Бу янгилик бизларни қизиқтирибгина қолмай, китоб варақлашга ундайди. Ҳафта якунида жавобларни устозларимиз олиб голиб синфни ва ўқувчини аниқлайдилар. Бу ҳафтада саволлар ботаника-биология фанига бағишланган бўлиб, унда бизнинг синфимиз 1-уринни олди. Дугонам Гулноза Саидова эса ҳафта голибаси бўлди.

Бундай қизиқарли ва мазмунли талбирни утказишда, савол-жавобларни тайёрлашда фаоллик курсатаётган мактабимиз ўқитувчиларидан ҳаммаимиз миннатдоримиз.

Феруза АШУРОВА
Ғиждувон туманидаги
6-мактабнинг 6-синф
ўқувчиси

Оналар ёзади

Одатдаги дам олиш кунларидан бири эди. Эрталабдан уй ишлари билан машғул бўлдим. Ҳар доимги охири куринмайдиган, дам олиш кунлари қилинадиган уй юмушлари. Кечқурун эса, овқатдан сўнг бир оз китоб ўқиш ниятида китоб жавонига яқинлашиб, китоб ахтара бошладим.

Шу пайт катта ўғлим бир китобни курсатиб:

— Ойи, мана бу китобни

БИР МАРТА АЙТИЛГАН ҚЎШИҚ

ўқинг, — жудаям таъсирли китоб экан, — деб қолди.

Олишга олдим ўқишга келганда уйланиб қолдим. Чунки...

Чунки бу китоб менинг болалик йилларимда севиб ўқийдиган, энг яхши курган китобларимдан бири эди. Ушанда мен бу китобни қайта-қайта, гоҳ тушуниб, гоҳ тушунмай, лекин ташналик ва мароқ билан ўқирдим. Ўқиган сари, қаҳрамонларининг ички дунёлари, ҳис-туйғулари, орзу, армонлари билан танишган сари, ниманидир топгандай, йўқотиб қўйган, тополмай юрган ниманидир топиб олгандай бўлаверардим. Китобни дастлаб ўқиганимда бунинг нима эканлигини англамасдим. Лекин, қайта-қайта ўқигач, англадимки, бу нарса — мен, менинг узим эканман. Китоб қаҳрамонларининг кечинмалари — кечинмаларим, изтироблари — изтиробларим, ҳатто болаликка хос, соф, беғубор, беғараз, покази муҳаббати — муҳаббатим экан. Мен ҳозир уша муҳаббатни, уша кечинмалару, уша туйғуларни, уша мулоҳазалару мушоҳадаларни самовий, фақат эртақлардагина бўладиган бир дунёга ухшатаман. Китоб таъсири остида яшаганим —

уша дунёни болаликнинг беғубор бир меҳри билан, муҳаббати билан қўмсайвераман, соғинавераман.

Китобни қўлимга олганимда мени ана шундай ҳаёллар уз оғушига олди. Китобни ўқимокчи бўлдим, яна тўхтадим.

Сабаб... Сабаб энди бола эмасман. У йиллар орқада қолди. Ҳаёт деб аталмиш бу дунё дошқозонида ҳамма қатори анча қайнадим. Тажрибам ошди, аччиқ-чучукни тотиб курдим, қарашларим узгарди.

Агар китобни ўқисам уни энди бола тасавури, бола қарашлари, бола меҳри билан эмас, катталар қалби, катталар ақли билан ўқийман.

Унда... Унда мен бу китобни болалик чоғимдаги тасаввур билан ўқиб олган таассуротларимни йўқотиб қўйишим мумкин. Мен эса бунинг асло истамасдим.

Шунинг учун китобни секингина жойига қўйдим. Қўй, болам, — дедим, — ичимда ўғлимга қарата. — Менинг болалигимдан қалбимга мерос бўлиб қолган китобга, унинг қаҳрамонларига бўлган уша беғубор, соф, покази меҳрумуҳаббат, тасаввур менга умрбод ҳамроҳ бўлиб қолсин. Бу ҳамроҳни йўқотиб қўйишни асло хоҳламайман...

*Менга ҳамроҳ булинг
болалигимнинг,
Беғубор кунлари,
тотли кунлари.
Мен сизни қалбимнинг
турида асраб,
Соғиниб кетаман,
узоқ тунларим.*

*Қайтмоқчи бўламан,
қайта олмайман,
Биласиз орқага йўл йўқ,
қайтиш йўқ.
Болалик — бир марта
айтилган қўшиқ
Ҳеч кимга қайта бор уни
айтиш йўқ.*

Саодат Донабоева

Табиатни муҳофаза қилиш ҳозирги кунда башариятнинг энг долзарб муаммоларидан биридир. Бу муаммони ҳал этиш учун қатор-қатор илмий конференциялар утказилмоқда, бир-биридан муҳим қарорлар қабул қилинмоқда.

1992 йилда Бразилиянинг Рио-де-Жанейро шаҳрида Б.М.Т.нинг табиатни муҳофаза қилиш туғрисидаги жуда катта илмий-конференцияси бўлиб ўтган эди. Унда 180 мамлакатдан 5000та журналистнинг қатнашганлигининг ўзиёқ унинг салмоғини курсатиб турибди.

Яқинда Тошкентда ҳам «ЭКОСАН» жамғармасининг «Риодаги конференция ва Ўзбекистон 5 йилдан сўнг» мавзuida йиғини утказилди.

Халқаро «ЭКОСАН» фондининг президенти, профессор Ю. Ш. Шодиметов конференциядан кейинги ўтган 5 йил мобайнида Ўзбекис-

ОЛАМНИ АСРАНГ

тонда экологик муаммолар борасида қандай ишлар қилинаётганлиги хусусида сўз юритдилар ва бу муаммоларни ҳал этишда президентимизнинг алоҳида эътибор қаратаётганликларини таъкидлаб ўтдилар.

Давлат табиатни муҳофаза қилиш раиси А. Ш. Ҳабибуллаев, Республика Соғлиқни Сақлаш вазири Ш. И. Каримов, Халқ таълими вазири уринбосари Й. Саиджонов ва бошқа бир қатор масъул шахслар сўзга чиқиб, экология ва саломатликка оид ишларни илмий, методик ва амалий жиҳатдан янада такомиллаштириш хусусида сўз юритдилар ва бир қатор таклифларни жамоатчиликка баён этдилар.

Й. Саиджонов Халқ таълими соҳасида ҳам, она-диёримиз табиатини қўз қорачиги-

дек асраб, авайлаш борасида ҳам қатор ишлар қилинаётганлигини, жумладан, ёшларга экологик таълим бериш учун бир неча махсус йўналишдаги мактаб-лицейларнинг (Тошкент шаҳрида 306-экология ва иқтисодга йўналтирилган лицей, 206-мактаб иқтисод ва экология лицейи, 112-экология чуқур ургатиладиган мактаб ва бошқалар) ташкил этилганлиги, Республика таълим марказида «Экология ва Саломатлик», булими, «Узлуксиз экология таълим концепцияси» (1994й) Республика ўқувчи-ёшларининг «БИОЭКОСАН» ўқув-услугий маркази кабиларининг ташкил этилганлигини, мактаблар аро «Келажагимиз ва экология», «Биз — Она ер фарзандларимиз», «Қушлар ва гуллар», «Оламни асранг» каби мавзуларда кечалар, суҳбатлар ва беллашувлар утказилаётганини баён қилди.

Дилрабо ДАВЛАТОВА

ТИПРАТИКОН

Қадим замонда бир она билан бола яшар экан. Она жуда меҳрибон, фарзанди учун жонини ҳам аямас экан, боласи эса жуда тошбағир, ҳурматсиз экан. Бир куни она-бола қишга егулик олиб қўйиш учун узоқ қишлоқдаги олмасорга боришибди. Роса кўп мева йиғиб уйга ташиб келишибди. Ҳашпаш дегунча қаҳратон қишнинг изғиринли кунлари бошланибди. Уша йили шунақанги қаттиқ совуқ бўлибдики ҳатто қишга ғамланган озиқ-овқатнинг ҳам таги кўриниб қолибди. Она бечора болам оч қолмасин деб қўни-қўшнилардан қарзга егулик олибди. Бу ҳам етмагач, эшикма-эшик юриб тиламчилик қилибди. Бир куни уйга қайтибди-ю, ётиб қолибди. Аъзойи бадани қақшаб очлик ва совуқдан қалтираб бошлабди. Ўшанда ўғлига омборда яшириб қўйган олмалардан бир дона келтириб беришини илтимос қилибди. Лекин боласи очкўз экан. Омборда уйилиб ётган олмадан онасига бир дона ҳам бергиси келмай: «Олма тугаб қолибди», — деб ёлғон гапирибди. Кеч тушиб, совуқ кучайгандан кучайиб, онанинг аҳволи бутунлай оғирлашибди. Тошбағир фарзанд эса ундан ҳол сўрашга ҳам ярамабди. Шу пайт қаттиқ чақмоқ чақиб, дераза очилиб кетибди ва оппоқ соқоли чол пайдо бўлибди. Кейин болага қараб: «Бўтам, онангни бекорга алдаяпсан. Ахир, у сен учун касал бўлиб қолди-ку. Ундан кўра унга меҳрибон бўл, ҳол сўра, ўшанда у оёққа туриб кетади», — деб насиҳат қилибди. Аввалига бола қалтираб, қилган ишидан пушаймон егандай бўлибди-ю, аммо ичида:

«Олмаларни барибир ўзим ейман», — дебди. Бундан воқиф бўлган сеҳргар чол ҳеч нима демай, қандай пайдо бўлган бўлса, шундай ғойиб бўлибди.

Уша куни боланинг онаси дунёдан кўз юмибди. Бола ҳарчанд уринмасин онаси қайтиб кўзини очмабди. Фақат ўлимидан олдин: «Энди менсиз хор бўладиган бўлдинг-да болам», — дея олибди, холос. Нимадир бўлибди-ю, боланинг юраги эриб, кўзларидан тинимсиз ёшлар оқибди. Энди барибир бефойда экан. Шу лаҳза яна чақмоқ чақиб, сеҳргар чол пайдо бўлибди:

— Онанинг қадрини билмадинг, — дебди чол.

— Нима қилсам, онам қайтади, — сўрабди бола.

— Мен сени бир махлуққа айлантираман, қачонки онанга қилган тошбағирлигингни юва оладиган энг зўр савоб ишни қилсанг, ўшандагина онанг қайтади, — жавоб берибди чол ва ҳассасини боланинг бошига тегизган экан, у шу зумдаёқ типратиконга айланибди. Ўшандан буён типратикон қаерда олма кўрса, дарров, тиканакларига санчиб оларкану, онасини излаб йўлга тушар экан.

Мана, кўрдингизми, болалар ота-онасига меҳр кўргизмаслик қанчалар ёмон фожеаларга олиб борар экан. Сиз ҳамisha меҳрибон, шафқатли бўлинг.

МУСИЧА

Қадим ўтган замонда, Катта-кўргон томонда бир қишлоқ бўлган экан. У ерлик болалар ниҳоятда аҳил, биродар бўлиб яшашар экан. Уларнинг бири-бирига бўлган муносабатидан бутун қишлоқ хурсанд экан. Мабодо бирор бола ёрдамга муҳтож бўлиб қолса, барча ўртоқлари биргаликда кўмакка келишаркан. Аҳил қишлоқ болалари ота-оналарини, кексаларни жуда-жуда ҳурмат қилишибди, уларнинг насиҳатларини олишаркан. Бир йили баҳорда ёмғир ёғ-

май экинларнинг бариси куриб қолибди. Бугдой бўлмагач, ўз-ўзидан маълумки, очарчилик бошланибди. Шунда ота-оналарни ғам босибди: «Энди болаларни қандай боқамиз» — деб. Ақлли, зукко болалар эса уларнинг дардларини англаб, ўтган йилдан қолган озиқ-овқатни тежаш ҳаракатига тушишибди. Шундай қилиб болалар ўзларига тегишли ноннинг ярмини оилаларига ажрата бошлашибди. Уларнинг орасида Муса деган бир бола бор экан. У эса ўртоқларининг фикрига қўшилмай, оиласини ўйламай, барча нонни ўзи еб қўяверибди. Нони тугагач эса секингина ўртоқларидан бирининг насибасини ўғирлаб қўйибди. Бу ҳол тез-тез такрорланавергач, болалар ўғрини тутиш пайига тушишибди. Аммо Муса муғомбиргина экан. У қўлга тушмаслик учун бир ўртоғини ўғирликда айблаб: «Унинг нон ўғирлаётганини ўз кўзим билан кўрдим», — дебди. Қишлоқ болалари айбсиз «айбдор» дўстларини роса уялтиришибди. У бола ҳарчанд бу гапнинг ёлғонлигини айтса-да, ҳеч ким ишонмабди.

Орадан кунлар ўтибди. Очарчилик ҳам ортда қолибди. Қишлоқ аҳли фаровон кунларга етибди. Болалар яна аҳил бўлиб, бир-бирига ишониб яшай бошлашибди. Табиат барибир, табиат эканда, яна бир йили кутилмаганда бутун қишлоқни сел босибди. Қишлоқдаги барча уйлар вайрон бўлиб, одам-

лар уйсиз қолишибди. Ўшанда яна катталарга болалар ёрдамга келишибди. Ҳамма бараварига уй қуришга киришибди. Болаларнинг бири чўп таҳиса, бири уй учун жой ҳозирлабди. Яна бири эса сув ташибди. Ўз ўрнида Мусага ҳам иш тақсимлашибди. Муса иш ёқмас бўлгани учун ҳам, ўртоқларига сездирмай ёлғонлиги кўйибди. Аммо кўпчилиكنинг кўзи олдида ўзини ишлаётгандай қилиб кўрсатиб, у ёқдан-бу ёққа юраве-рибди. Буни сезиб қолган ўртоқлари уни инсофга чақир-са, «Менинг бўйим ҳаммадан кичкина, кўп иш қилишга кучим етмайди», — деб баҳона қилибди. Шунда ўртоқлари унинг устидан қулиб «Вой, Мусача-ей», — дейишибди.

Ана-мана дегунча уйлар ҳам битибди. Фақат Мусаларнинг уйларида катта бир тешик жой битмай қолибди. Шунда қишлоқдошлар ёрдамга келишибди, лекин барибир ҳалиги тешик жойни битказ-олишмабди. Қишлоқнинг кекса донишмандлари: «Бу Мусачанинг иш ёқмаслиги туфайли шундай бўлди, ўзи ҳаракат қилиб битказсин-чи», — дебди.

Муса эса: «Э, ҳамманг ҳам

Азиз болалар! Атрофингизни ўраб турган она табиатдаги оддий ҳашоратдан тортиб бугунги кунга келиб қирилиб кетган энг улкан жониворлар — Динозаврларгача бўлган барча ҳайвонларга бефарқ эмасмиз. Сиз боболарингиздан, меҳрибон бувижонларингиздан жуда кўп эртақ, афсоналар тинглагансиз. Айниқ-са сизга ҳайвонлар ҳақидаги афсоналар маъқул бўлган. Бугун сизга ўз авлодларидан эшитган эртақларини яна бир тенгдошингиз айтиб беради.

Қани, ўқиб кўринг-чи, бу галги афсонамиз нима ҳақида экан?

жонимга тегдиларинг, қанийди қанотим бўлсаю, узоқларга учиб кетсам», — дебди безбетларча.

Мўъжизани қарангки, учкур бир шамол келибдию, уни думалатиб-думалатиб мусичага айлантириб қўйибди. Шундан буён мусича одамларга яқин жойларга ин куриб яшар экан. Азбаройи укүвсизлигидан уй ясашни ҳам эпломас экан.

Иш ёқмас, ёлғончи, худбинларнинг аҳволи қандай ёмон бўлишини энди билдингизми, болалар. Бир-бирингиз билан аҳил, биродар бўлиб яшашга нима етсин.

ЭЧКИ ЭМАР

Қадим замонда бир кампир бўлган экан. Унинг етти ўғли бор экан. Уша замонларда одамлар алдов нималигини билишмас, ҳеч ким ҳеч кимга ҳиёнат қилмас экан. Шунинг учун бўлса керак, одамлар етти ёт бегонани ҳам ўз туғишганларидай қабул қилишар экан. Кампирнинг етти ўғлининг довуғи етти мамлакатга ёйилган экан. Чавандозлик борми, кураш тушиш борми — барида улар голиб экан.

Одамларнинг бир-бирига бўлган ишончига раҳна солган одам тирик қолмайдиган ўша замонларда парилар, жинлар, девлар ҳам тоғларда, дарахтзор жойларда макон куриб яшашар экан. Улар тинимсиз одамларнинг жигига тегишни яхши кўришар экан. Шунинг учун бўлса керак, тез-тез ҳар хил хуналар кўрсатиб туришаркан.

Ўша пайтларда одамлар сизгир ўрнида эчкиларни соғиб ичишаркан. Кунлардан бир кун қишлоққа совуқ хабар тарқалибди: Барча эчкилар сут бермай қўйган эмиш. Қишлоқ катталари йиғилишиб, сабабини аниқлашмоқчи бўлишибди. Охири ўйлай-ўйлай эчки подасига ҳар кечкурун бир одам қорувуллик қилсин деган фикрга келишибди. Бутун қишлоқ одамлари навбати билан қорувуллик қилишар экан, аммо саҳарда яна эчкиларни кимдир соғиб кетганини кўриб ҳайрон қолишар экан. Охири навбат кампирнинг ўғилларига келибди. Қишлоқнинг охириг умиди шулардан экан. Аммо еттинчи ўғилнинг навбати келгунга қадар ўша ҳол давом этаверибди. Одамларнинг ҳам айбдорни кутавериб ҳафсалалари пир бўлибди. Кенжа ўғилнинг қорувуллик қиладиган туни бошла-нибди. Тун ярмидан ошгандан сўнг йигитнинг кўзи илина бошлабди. Йигит ухлмаслигининг

йўлини излаб, охири қўлини тилиб, қалампир тикибди. Уйкуси қочиб, у ёқдан, бу ёққа юра бошлабди. Бир пайт эчкиларнинг безовта бўлиб маъраётганини эшитиб, яқинроқ бориб қараса, бир соҳибжамол қиз уларни бирин-кетин соға бошлаётганимиш. Йигит тезда бориб у соҳибжамолни инсофга чақирибди. Аммо ҳалиги қиз йигитнинг гапларига пинагини ҳам бузмабди. Шунда кампирнинг кенжаси жаҳл билан қилични қинидан чиқарибди. Шунча оғохлантирганига қарамай ўз ишини давом эттираётган гўзал қизни ўлдирмоқчи бўлибди, энди қилич соламан деган экан, қиз унга тиз чўкиб ва йиғлаб: «Эй, йигит менга раҳм қил, мен ҳам бир пайтлар сенга ўхшаган озод одам эдим, кейин мени париларб ўғирлаб кетишди. Мана неча йилдан буён уларга хизмат қиламан. Ўлдиргандан кўра, мени қутқар», — деб ёлворибди.

Йигит дарҳол қиличини қинига солиб, қиздан узр сўрабди ва уни қишлоққа бошлаб келибди. Аммо қиз йигитга: «Сен мени қутқаришинг учун аввал девлар билан курашиб, уларни энгишинг керак, бўлмаса барибир улар мени қайтариб ўз маконларига олиб кетишади», — дебди. Йигит эса «Курашиб бўлса, курашаман, фақат мана бу гўзални қайта асирликка топширмайман», — деб ўйлабди.

Кунлардан бир кун қиз айтганидек, қишлоққа дағдаға билан девлар ташриф буюришибди ва йигитдан қизни беришини талаб қилишибди. Йигит уларни

рад этгач, девлар қутуриб, бирин-кетин қишлоқ одамларини ўлдира бошлашибди. Шунда йигит курашиб учун майдонга чиқибди. Барча девларнинг енгишибди-ю, лекин бир пари келиб кенжа ўғилни олиб учиб кетибди. Ҳалиги пари девларнинг онаси экан. У йигитни асирликда асрабди ва агар қизни қайтариб берса, уни озод қилишини айтибди. Аммо йигит кўркмас, мард, қолаверса ҳар бир одамнинг озодлиги йўлида жон беришдан ҳам қайтмас экан.

Шундай қилиб, йигит асирликда ётаверсин, гапни унинг акаларидан эшитинг. Улар девларнинг онаси-пари хотиннинг олдида укаларини қутқариш учун келишибди. Лекин қўлларидан келмабди. Шунда ҳалиги соҳибжамол қиз йигитнинг акаларига: «Майли, мени пари хотинга элтиб берингларда, укангизни олиб келинг», — дебди. Бу фикр уларга маъқул тушиб, қизни парига олиб боришибди. Буни кўрган кенжа ўғилнинг акаларидан жаҳли чиқиб, темир зиндонни бузиб чиқибди-ю, яна қизни қутқариш пайига тушибди. Шу пайт девларнинг онаси — пари хотин сеҳр-жоду билан йигитни кўримсиз махлуқ — эчкиэмарга айлантирибди. Ўшандан буён кенжа ўғил — эчкиэмар бир қизни қутқара олмагани учун халқдан уялиб, саҳроларга бош олиб кетган экан.

**Отабек ҲАСАНОВ,
Тошкент шаҳридаги
178-мактаб ўқувчиси.**

Ушанда 5-синфда ўқирдим. «Моҳир қўллар» курсатувиди қўғирчоқ-масҳарабоз ясаб бўйича сабоқ берилди. Эртаси кун мен ҳам худди ушанақа масҳарабоз ясаб олдим. У жуда чиройли чиқди. Узун бурни ва қизил қалпоғи қоғоздан қирқиб ёпиштирилган, қора кўзлари ва каттакон оғзи доим кулиб туради. Қалпоқ ости-дан чиқиб турган жингалак сочлари эса сариқ рангда эди. Эски галстугимдан унга кўйлакча тикдим. Қўлимга кийиб уйнайдим, худди тирикдай туюлди. Қўғирчоққа Петруха деб ном қўйдим.

Петруха менинг энг яқин дўстимга айланди. У мени доим мактабга кулиб кузатар ва кулиб қарши оларди. Мактабдан қайтгач, кўшни болаларга у билан бирга қўғирчоқ театри қўйиб берар эдик. Петрухани авайлаб укаларимнинг қўлидан йироққа—китоб жавонимнинг энг тепасига қўйиб қўяр эдим.

Бир кун мактабимизга ўқувчилар саройидан битта опа келди. У синфга кириб, «туғарагимизда кўргазма ташкил қилмоқчимиз. Кимнинг уйида ўзи ясаган уйинчоғи бўлса, олиб келсин», деди. Мен кўнғироқ чалингач, уйга чоғиб бориб Петрухамни олиб

келдим. Унинг кўйлакчасига исм-фамилияси ёзилган қоғозни ёпиштирдик. Мен ясаган қўғирчоқ кўргазмада биринчи уринни олишига ишончим ко-

мил эди. Бироқ...

Орадан кунлар ўтди. Кўргазмадан ҳеч қандай дарак келмади. Демак менинг Петрухам голиб чиқмабди, уни яна қайтариб беришча керак деб... Анча кутдим. Кунлардан бир кун мактабдан келаётди... Кузларимга ишонмадим. Не куз билан кўрайки, мен тенги иккита бола қаршимдан менинг қўғирчоғимни копток қилиб тепиб келарди. Уша дамда мурғак вужудим қай аҳволга тушга-

нини суз билан ифода қилолмайман. Бор кучим билан уларнинг чангалидан Петрухани тортиб олмоқчи бўлдим. Аммо кучим етмади, улар мени итариб юбориб, тепишда давом этдилар. Бечора Петруханнинг қалпоғи йиртилиб, сочлари юлиниб кетганди. У мени ёрдамга чақираёт-

гандай туюлди.

— «Тепманлар, у меники!» деб бақириб йиғлаб юбордим.

— «Нега сеники булар экан!»

— деди болалардан бири, — Мен уни ўқувчилар саройида лотереяга ютиб олдим.

Турган жойимда қотиб қолдим. Ахир кўргазмага деб...

Мен Петрухани қўқариб ололмадим. Унинг илтижоли нигоҳи шу бугунгача куз олдимдан кетмайди.

Уша кунни уйга келиб қўғирчоқни қайта ясадим. Аммо бу сафар у олдингисидай қув-

Биринчи ихтиро

ноқ бўлиб эмас, аксинча, жуда маънос бўлиб чиқди. Кейинчалик ҳам мен масҳарабозни қайтадан ясай деб қўп уриндим, мактабни тугатиб, болалар боғчасида ишлаган пайтлар, талабалик йилларим, мактаб ва лагерларда ўқув

МЕН ЯСАГАН ҚЎҒИРЧОҚ

амалиётим утаб юрган дамларимда жуда қўп Петрухаларни ясадим ва ўқувчиларимга ургатдим. Бу қўғирчоқлар бир-биридан гузал эди. Аммо менинг Петрухам қайта тирилмади. У бошқача эди. У менинг биринчи ихтиродим эди. Уз кўлларим билан ясаган эдим. Ҳеч ким уни менчалик севолмади, қадрига етолмади.

М. БЕКЧОНОВА,
«Хива тонги»
газетасининг адабий
ходими

Очиқ дарслар

Мактабимизда фанлар мусобақаси билан бир қаторда ранг-баранг талбирлар, мавзулари кенг кечалар, илмий семинарлар ўтказиб турилади.

Мана, яқинда ҳам Ҳамза туман мактаблари она-тили

МЕҲМОНЛАР ЭЪТИБОРИДА

ва адабиёт ўқитувчиларининг йиғини бўлиб ўтди. Туман мактабларидан келган ўқитувчилар 9-«А» синфда ўтказилган «Маънавиятсиз келажак йўқ», ўқитувчи З. Обидова раҳбарлигида «Сузнинг тузилиши жиҳат турлари», З. Муҳаммаджонова бошчилигида 9-«Б» синфда Носиридин Бурхониддин ўғли Рабғузий ҳақидаги очиқ дарсларида қатнашиб, ўзларининг илиқ фикрларини билдирдилар. Мирмуҳсиннинг «Она қисмати» асаридан кичик сахна кўриниши ва «Адабиёт гулшани» мўшояраси ушбу йиғинга алоҳида файз киритди.

Клара АЗИМОВА,
Тошкент шаҳар Ҳамза туманидаги
198-мактаб ўқитувчиси.

«Балли йигитлар»нинг голиби

Юқори Чирчиқ туманидаги 18-урта мактабда «Балли, йигитлар» деб номланган курик-танлов бўлиб ўтди. Аммо бу курик-танлов «Балли, йигитлар» дея атал-

АСИЯ

ган бўлса-да, унинг асосий қаҳрамонлари ўқувчи қизлар бўлди. Чунки курик-танловда ўқувчи йигитлар ўрнида қизлар беллашишди. Мактабнинг аълочи ўқувчилари Асия Абдуллаева, Шаҳноза Пирматова, Розия Турсунбоева, Турсуной Қурбонова, Малика Аширалиевалар миллий ва хорижий либосларда жонли сахна кўринишлари намойиш қилишди.

Курик-танловда 9-синф ўқувчиси Асия Абдуллаева жуда фаол иштирок этиш билан бир қаторда ўзи ижро этган «Америкалик йигит» сандна кўриниши ва жозибали қўшиқлари билан голиб деб топилди.

Латифжон МАНСУРОВ,
Юқори Чирчиқ
тумани,
Кавардон қишлоғи

«BIRJA»

Bahrom tog'asining birjada ishlashini yaqinda bildi-yu, lekin u qanaqa joy, u erda odamlar nima bilan shug'ullanishadi, sira ko'z oldiga keltirolmadi.

Keling, shuning uchun hozir «BIRJA» so'zi haqida suhbatlashaylik. Ajabmas, Bahrom ham shundan keyin tog'asi qaerda ishlashini bilib olsa?!

Shunday qilib «BIRJA» so'zi nemischa «hamyon» degani bolib, u bozorni uyushtirishning tashkiliy shakli hisoblanadi.

Birjalar har xil bo'ladi. Masalan, tovarlar birjasi, mehnat birjasi va hokasolar.

Tovar birjasida don, paxta,

Iqtisodiyot saboqlari (davomi)

metall va boshqalar sotilsa, Fond birjasida qimmatbaho qog'ozlar sotiladi. Valyuta birjasida pullar savdolashiladi.

Mehnat birjasida ishchi kuchi bilan oldi-sotdi qilinadi, odamlarni ishga joylashtirish ishlariga yordam ko'rsatiladi.

«BROKER»

— Men katta bo'lsam, Boqijon akamga o'hshab broker bo'lamani! — deb maqtanib qoldi bir kuni Bahtiyor.

O'rtoqlari hayron bo'lib qolishdi. Ular bunaqa g'alati so'zni sira eshtishmagan edi-da!

— Shundan keyin Bahtiyor ularni yalintirib o'tirmay, broker nima deganini tushuntirib qo'ydi.

Mana uning aytganlari.

«BROKER» inglizchasiga «fond, tovar, valyuta birjalarida oldi-sotdi bitimlari tuzishda vositachilik qiladigan korxona yoki birorta odam» ma'nolarini anglatadi.

— Hozirgi vaqtda fond va tovar birjalarida, valyuta va sug'urta bozorlarida brokerlikning o'rni juda katta bo'lib, u haridorlar va sotuvchilar o'rtasidagi oldi-sotdiga yordam beradi.

«VALYUTA»

Bolalar, keyingi paytlarda siz «Valyuta» degan so'zni ko'p ishlatasiz, ko'p uchratasiz. Xo'sh, «valyuta» degan so'z qanday ma'noni anglatadi. U qaerda bizning tilimizga kirib keldi? Navbatdagi hikoyamiz shu haqda. VALYUTA italyancha so'z bo'lib «qadirlanmoq, qiymat» manolarini anglatadi. Bilasizki har bir mamlakatning o'z pul birligi bor. Masalan, Rossiyada rubl deyilsa, Amerikada dollar, Qozog'istonda tenge, bizda esa so'm deb ataladi.

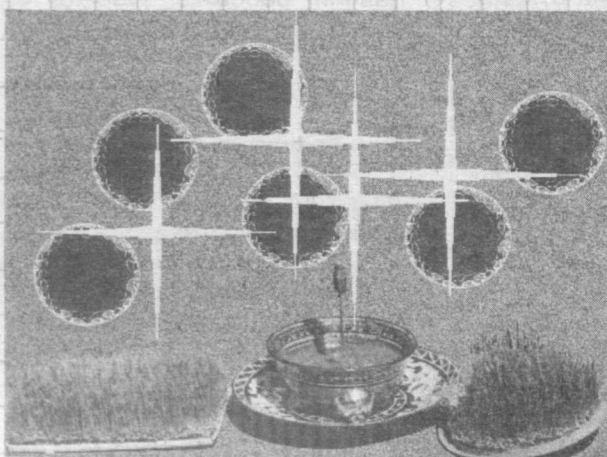
Shuningdek, pul o'rmini bosa oladigan cheklar va veksellar ham valyuta deb yuritiladi.

Erkin USMONOV.

Лотинчада «Б» «В» бўлади...
Р. АЛБЕКОВ фотолаҳаси.

СУМАЛАК ОРЗУСИ

**Осмон кийсин камалак,
Толлар тақсин жамалак.
Сени соғиниб кетдим,
Тансиқ таом сумалак!**

Малика АЗИМОВА,
12 ёш.

БИЗГА ЯПОНИЯ ЯНАДА ЯҚИНЛАШАДИ

Республика болалар кутубхонасида "Болалар тасвирий санъати асарларида Япония" мавзуида кўргазма бўлди. Унда пойтахтимиздаги 50-мактаб-гимназиянинг тасвирий санъат студияси қилқалам соҳибларининг асарлари намойиш этилди.

Ёш ижодкорлар чизган суратларда Япониянинг табиати ва маданиятини акс эттиришга бағишланган. Япониянинг Ўзбекистондаги элчихонаси атташеси Иван Такахашининг фикрича, юртимиз ўқувчилари расмларида олис Япониянинг ўз тасаввурларидаги қиёфасини ўта нозик чизгиларида акс эттирибгина қолмай бу кунчиқар мамлакат тўғрисидаги ўз билимларини ҳам аниқ акс эттирганлар.

Навқирон рассомларга ва бу тадбирни уюштирган республика болалар кутубхонасига Япониянинг Ўзбекистондаги элчихонаси томонидан эсдалик соғалари топширилди.

Яқинда бизнинг "Интер — Хаус" лицейи ўқувчиларидан бир гуруҳи Англияга ўқишга борди. У ерда биз инглиз тилини чуқур ўрганиш имконига эга бўлдик. "ELCO"да (инглиз тили ва маданияти) таълим олдик. Ҳар биримиз оддий инглиз оилаларида яшадик. Бу бизнинг инглиз тилида гапиришимиз ва ўз фикримизни тўғри тушунира олишимизга катта ёрдам берди.

Эрталабки нонуштадан сўнг, коллежгача автобус билан бориларди.

АНГЛИЯДАГИ ЎҚИШ КУНЛАРИ

Коллежда Оксфорд коллежида тайёрланган дастурлар бўйича ўқитилди. Бир ярим соатдан кейин ланч (кичик нонушта) ва ўқиш. Соат ик-

ЮНЕСКО ҲОМИЙЛИГИДАГИ МАКТАБ

Бизнинг мактаб 1959 йилда ташкил топган. Ҳозирги пайтда ҳам мактабимиз аъло даражада фаолият кўрсатиб келмоқда. 1995 йилда мактабимиз "ЮНЕСКО" тасарруфига ўтказилди. Бу мактабда мингдан ортиқ ўқувчилар таълим оладилар. Ҳаттоки бу ерда Ўзбекистонимизнинг турли вилоятларидан болалар келиб таълим олмоқдалар. Бизга профессор ва олий тоифадаги ўқитувчилар дарс берадилар.

Мактабимизда бир қанча лицей ва чуқурлаштирилган синфлар бор. Химия-биология, физика-алгебра, мусиқа, чет тили, расм, араб тили, жисмоний тарбия ва меҳнат кабиларни ми-

сол қилиб олсак бўлади. Бу синфларда кўпгина дарслар замонавий электрон ҳисоблаш машиналарида ўтказилади. Болаларда ҳам ўқиш учун қизиқиш катта. Дарсга қизиқиш янада ортиб бориши учун мактабда турли хил фанлар бўйича мусобақалар ўтказиб турилади. Мактабни битирувчилар учун эса давлат имтиҳонлари компьютерларда тест шаклида ўтказилади. Мактабимизни битириб кетган кўпгина ўқувчилар ҳозирги кунда институтларда таҳсил олмоқдалар.

Нуриддин ИСМОИЛОВ,
Қибрай туманидаги
25-мактаб-лицей
ўқувчиси.

ОЛИМПИАДАЧИЛАР КАРТОШКА ОҲОРИДАН ЯСАЛГАН ЛИКОБЧАЛАРГА ОВҚАТЛАНИШАДИ

Асримизнинг сўнгги оқ олимпиадаси даврида ишлатиш учун Наганога Кусиро шаҳриликлар картошка оҳори (крахмал)дан тайёрланган ликобчалар юборишди.

Бу ликобчалар киши Олимпиада қатнашчилари ишлатишлари учун махсус тайёрланди. Улар картошкани қайнатиб, олинган оҳорни қаттиқ пресслаш йўли билан ясалди.

Фойдаланилган идишлар ташлаб юборилади. Лекин улар ерни ишдан чиқармайди. Аксинча

ўғитга айланиб, тупроқ унумдорлигини оширади.

Экологик тоза ликобчалар Наганога ўтган жаҳон Олимпиадасининг "Атроф-муҳитни асрашга ғамхўрлик кўрсатиш" шиорига тўла мос келди. Наганога мусобақага тўпланган спортчилар японларнинг бу ажойиб совғасидан юз мингтадан кўпроғида мазза қилиб овқат тановвул қилишди... ва Япония заминини ликоб-ликоб маданий ўғит билан сийлашди.

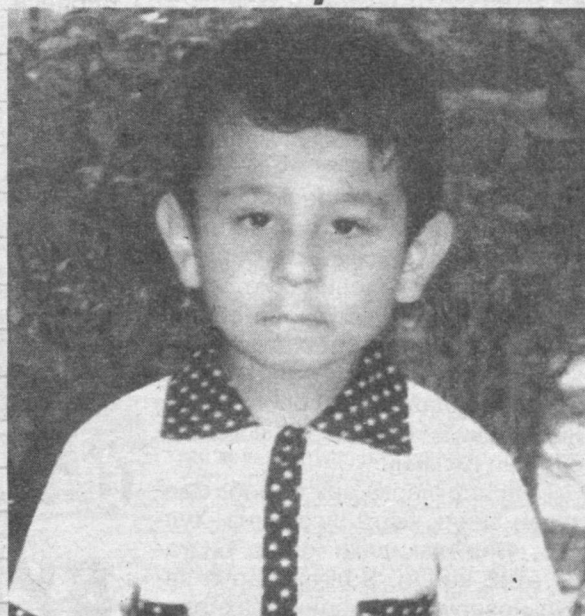
қизиқарли жойларга саяхатга чиқадилар. Кечга томон бизларни автобусда уйларибизга олиб қўядилар.

Шу тариқа қисқа вақт мобайнида инглиз тилидаги билимимизни ошириб қайтдик. Булардан ташқари инглиз маданияти, урф-одати, тарихи билан танишдик. Бу кунлар бизга бутун умр Англия тўғрисида эсдалик бўлиб қолади.

Улуғбек НОРМУҲАМЕДОВ,
Тошкентдаги
"Интер-Хаус"
лицейи ўқувчиси.

МЕН БАНКАДА ИШЛАМОҚЧИМАН

- Аяжон, бу қанақа бино? - деб сўраб қолди беш ёшли ўғлим Бехзод.

У машинадан янги қурилиб биткан Ўзбекистон Миллий банки биносини кузатиб борарди.

- Бу банкнинг янги қурилган биноси.

- Чиройли экан-а, баландлигини.

- Тўрт бурчак қилиб қуришибди. Банкда нима қилишади?

- Бу ерга одамлар пулларини топширадилар. Банк пулларни сақлаб, кўпайтириб, яна қайтаради.

- Бу ерда компьютерлар ҳам бўлади-а?

- Ҳа, иш асосан компьютерларда олиб борилади.

- Энг тепасига лифтда чиқиладими?

- Ҳа.

- Мен лифтни биламан. Бувижонимнинг ишхонасида бор-ку. Қайси қаватга чиқмоқчи бўлсангиз, ўша кнопкани босасиз.

- Лекин ёш болалар лифтда ёлғиз юрмасликлар керак, уқдингми?

- Ая, банкда неча ёшдан ишласа бўлади?

- Мактабни, институтни битиргандан кейин.

- Мен ҳам катта бўлсам банкда ишлайман. Шунақа чиройли биноларни яхши кўраман.

Ойнаи жаҳонда намоиш қилинадиган турли қизиқарли фильмларни завқ билан, қикир-қикир кулиб томоша қилиши эсимга тушиб:

- Қизиқчи бўлмайсанми? - сўрадим атай.

- Йўқ. - бирдан жажли чиқиб кетди унинг.

Гапни бошқа ёққа буришга ҳаракат қилиб яна сўроққа тутдим.

- Сен компьютерни биласанми?

- Ҳа. Тоғамнинг компютерида ҳар хил ўйинларни кўп ўйнаганман.

Манзилга ҳам етиб қолдик. Бизнинг суҳбатимизга ҳайдовчи якун ясади.

- Яхши ният ярим мол. Ниятингга етгин, ўғлим.

М.ИКРОМОВА,
Тошкент шахри.

Биз қандай дарак топганимиз хусусида

“Республика таълим маркази йигингоҳида “Компьютер-шоу” ўйини бўлармиш...”. Яшин тезлигида тарқалган бу хабар бутун шаҳарга ёйилиб, бизнинг кулоғимизга ҳам кўргошиндай чиппа ёпишди. Дарвоқе, ўйин хусусидаги хабар ҳақида телевидениеда намойиш этиладиган баъзан баландпарвозу баъзан осойишта, баъзан келишимли баъзан келишимсиз, радиода эшиттирилладиган мусикали мусикасиз, газета-журналларда чоп этилаётган ранглию рангсиз рекламалардан эмас, болаларнинг оғзидан дарак топдик. Ушмундоқ тафсилотлардан муддаомиз шуки, сиз ҳам ўз ишингиз хусусида эълон бераман деб радиою телевидение, газетаю журнал қилиб овора-сарсон бўлиб юрманг. “Маҳсулотингиз ҳақида болаларга айтинг, оламга дoston бўлади”. Бу борада “Ёш иқтисодчи” беминнат воситачи бўлиши мумкин...

Тафсилотларга эрк бериб, мавзудан андак четга чиқибмиз. Хуллас, ўйин ҳақидаги хабар бизга да етиб келди. Қолган барча зарур-нозарур ишларни заҳирага чиқариб, “қайдасан таълим маркази” дея “ҳайё-хуйт” қилиб йўлга чиқдик.

Ибтидодан бир-икки оғиз

“Компьютер-шоу” телевизион ўйинининг болалар луғатидан ўрин олганига ҳам анча йил бўлиб қолди. Ўзбекистон Халқ таълими вазирлиги ҳамда Ўзбекистон телевидениеси ҳамкорлигининг маҳсули бўлмиш ушбу телеўйин ўқувчилар учун ёрдамчи таълим бўлаётти, десак муболага қилмаган бўламиз. Зеро, мазкур мусобақа болаларнинг компьютер, компьютер техникаси, иқтисодиёт тўғрисидаги назарий-амалий билимларини синашдан иборат бўлибгина қолмай, балки уни мустаҳкамлаш йўлида ҳам ҳормай-толмай хизмат қиляпти.

Шу йиллар мобайнида республика вилоятлари ва Тошкент шаҳрининг қанчадан-қанча жамоалари куч синашишди, билимларини намойиш қилишди, ғалабаю мағлубият нашидасини тотиб кўришди. Бу ўйин болаларнинг “ўз” ўйинига айланди (бундай бахт шу йўсиндаги ҳар қандай кўрсатувга ҳам насиб қилавермайди). Ибтидо ҳақидаги сўзимизни Халқ таълими вазири Жўра Ғаниевич Йўлдошевнинг ақидалари билан интиҳо қилмоқчимиз: “Дарс - бу театрлаштирилладиган намойиш, ўйин. Худди шу тахлит у ўқувчи онгига тез сингади, уни зериктирмайди”. Шу маънода “Компьютер-шоу” ҳам агар таъбир жоиз бўлса бир дарс, келажак дарси. Ўйиннинг ўқувчилар орасида муваффақият қозонаётганлигининг сабаби ҳам шу бўлса, ажаб эмас.

Ўйинлар ва ўринлар

Бизга дарак беришларича, бу йил республикамиз ўн олти жамоаси ўзаро беллашади. Мусобақани эса Андижон вилояти Андижон

шаҳрининг “Хумо” ҳамда Сирдарё вилояти Боёвут туманининг “Сайхун” жамоалари бошлаб беришди.

Таълим марказининг йигингоҳи ўқувчилар билан лиқ тўла. Телеўйин бошланди. Илк босқичнинг номи “Муаммо, муаммо, муаммо” деб аталаркан. Жамоаларга аввалдан тақдим қилинган муаммоларни болалик тафаккури билан қай йўсинда ечганликлари сахнада намойиш қилинди. Ҳар иккала жамоанинг ҳам ўзига хос ёндошуви бор эканлиги маълум бўлди. Ўзига хосликка не ётсин! Бироқ, ҳакамларнинг биз оддий кўз билан илғамайдиган мезонлари бор. Шу боис, “Сайхун” жамоаси биринчи шарт бўйича ғолиб деб

билгичнинг шундай ёки шунга яқин гапи бор. Шундагина у томошабин меҳрини қозонади. “Компьютер-шоу” телеўйини ана шунда кўрсатувлар сирасига кириши шубҳасиз. Залда ўтирган томошабинлар ўйин охиригача ҳаяжонланиб ўтиришди. Қандай қилиб мусобақага киришиб кетганликларини ҳам сезмай қолишди. Томошабини ҳаяжонда ушлаб, ўзига жалб қила оладиган кўрсатувнинг умри боқий бўлади. Қани эди телевидениемиздаги ҳамма кўрсатувларнинг умри боқийликка юз тутса!

Ўйин давомида бизда баъзи иштибоҳлар ҳам пайдо бўлди. Аввало, шартлар янада ранг-ба-

ранглаштирилса. Интеллектуал топшириқлар кўпроқ берилса. Кейин “Ишқибозлар мусобақа”си ўйин равиясига унча мос тушмайди. Иложи борича ўзига хос, қизиқарли шартлар ўйлаб топилса. Шунда “Компьютер-шоу” телеўйини биринчи нўмирли кўрсатув даражасига кўтарилиши эҳтимоли ортарди.

Тафаккурда гап кўп

Навоий бобомиз “Фарҳод ва Ширин” дostonларида Фарҳод тилидан айтган эканларки:

Деди: ҳар ишқи қилмиш одамизод,

Тафаккур бирла билмиш одамизод.

Давримиз шошқин. Фақат ўтқир тафаккур эгаларигина унга ҳамқадам бўлишлари мумкин. Тафаккур мусохабаю мубоҳасаларда, тортишуви муқоясаларда ривож топади. Хўш, бугунги ёшларимизнинг дунёқараши, ўй-фикри нечоғли? Қандай йўналишда қуртак чиқаряпти? Шу каби масалаларга аниқлик киритмоқ мақсадида биз телетанлов иштирокчилари, томошабинлардан бир нечасига саволларимиз билан мурожаат этдик. Саволларимиз бу турур:

1. Бугунги ҳаётимизда компьютернинг ўрни қандай?

2. “Бозор ва болалар” масаласига қандай қарайсиз?

3. Ишбилармонликни қандай тушунайсиз?

Гулрух ЙЎЛДОШЕВА,

Андижон шаҳридаги 24-мактабнинг 10-синф ўқувчиси:

1. Бугунги асримиз - техника асри. Уни компьютерсиз тасаввур қилиш қийин. Шунинг учун барча компьютерни беш қўлда билиши лозим деб ўйлайман.
2. Бозорда савдо-сотик қилувчи болаларни ёқламайман. Чунки, бозор барибир ўқишдан чалғитади.
3. Ишбилармонлик даврга мослаша билиш деб ўйлайман. Чунки, ҳаёт - яшаш учун кураш. Кураш йўлларини эса ишбилармонлик топиб беради.

Муаззам ҲАМРОҚУЛОВА,

Андижон шаҳридаги 24-мактабнинг 10-синф ўқувчиси:

1. Компьютер ҳар бир соҳа учун керак. Масалан, мен иқтисодчи бўлмоқчиман. Компьютерни билмаган иқтисодчини тасаввур қилиб бўлмаса керак.
2. Ҳаммаси боланинг ўзига боғлиқ бўлса керак. Агар иштиёқ бўлса, иккаласига ҳам улгуриш мумкин деб ўйлайман. Лекин ҳамма гап ўша иштиёқда. Афсуски, бундай иштиёқ кўпчилик бозорчи болаларда бўлмаса керак.
3. Ишбилармонлик - ишнинг кўзини билиш.

Музаффар НИЗОМИДДИНОВ,

Андижон шаҳридаги 2-лицей 11-синф ўқувчиси:

1. Компьютерсиз ҳаётни тасаввур қилиб бўлмайди. Бора-бора оддий хат орқали хабарлашиш ҳам компьютер воситасида бўлади. Бориб-бориб компьютер ҳар бири учун оддий нарса бўлиб қолади, деб ўйлайман.
2. Бозорга болаларнинг ружу қўйиши узоқни ўйламай қилинган иш деган фикрдаман. Чунки, келажакда илмли кишилар ютиб чиқади.
3. Ишбилармонлик - ўз лойиҳаси, ғояси билан ишлаб чиқаришни ташкил этиш. Шу орқали моддий бойлик орттириш. Бу ўз-ўзидан бўлмайди. Чуқур билим талаб этилади.

Жамшид ТЎРАҚУЛОВ,

Боёвут туманидаги 1-лицейнинг 11-синф ўқувчиси:

1. Компьютернинг қандай ўринга эга эканлигини ҳаётимиз кўрсатиб турибди.. Келажакда унинг мавқеи янада ошиши тайин.
2. Мактабдан кейин бозорга чиқиш билан чуқур билим олиб бўлмайди. Чунки, қўшимча машғулотларсиз олинган билим бугунги давримиз учун мос келмайди.
3. Ишбилармонлик - олди-сотди эмас. Балки ишлаб чиқаришдир.

Шаҳноза АБДУҒАФФОРОВА,

Боёвут туманидаги 1-лицейнинг 11-синф ўқувчиси.

1. Ҳозир компьютерсиз бирорта соҳа учрамаса керак.
2. Болаларнинг бозорда савдо-сотик қилиши ёқмайди. Бозор уларнинг табиятини ҳам ўзгартиради.
3. Ишбилармонлик албатта бирорта маҳсулот ишлаб чиқариш асосида бўлиши керак.

Асқар ШОКИР.

БУГУННИНГ ДАРСИ

топилди.

Иккинчи шарт - “Топқирлик”. Жамоаларнинг учтадан зукко вакиллари сахнадан жой олишди. Уларга компьютер, компьютер техникаси, иқтисодиёт, молия бўйича йигирматадан савол берилди. Ушбу топшириқда нафақат билимдонлик, балки ҳозиржавоблик ҳам талаб этилади. Бу соҳада ҳам сирдарёлик ўқувчилар ўз устунликларини намойиш этишди.

“Сирли сўз” дея аталмиш учинчи шарт “Мўъжизалар майдони”га ўхшаб кетади. Тўғрироғи, ўша ғоянинг бизнинг телевидениемиздаги набираси.

Компьютерда ўйин мавзусига хос сўз яширинган. Ҳар иккала жамоа вакиллари шу сўзни ҳарфма-ҳарф (ёки бирданига) топишлари керак бўлади. Албатта, бу ўйинда омаднинг ўзи камлик қилади. Чуқур билим ҳам зарур. “Хумо” жамоасининг вакили Музаффар Низомиддинов ана шундай сифатларга эга эканлигини исботлаб берди...

Шу ерда телеўйинга бераётган шарҳимизни тўхтатсак. Чунки, яқинда у Ўзбекистон телевидениеси орқали намойиш этилади. Ўзингиз маза қилиб томоша қиласиз. Айтишади-ку, “минг эшитгандан кўра бир кўрган афзал”.

Лекин бир сирни қулоғингизга секин шипшитиб қўйишимиз мумкин. Мусобақада Сирдарё вилояти Боёвут туманининг “Сайхун” жамоаси ғолиб чиқди. Ўйиндан сўнг ҳомийлар, мутасадди ташкилотлар жамоа аъзоларига ўз совғаларини тақдим қилишди.

Эйтироф ва иштибоҳ

“Кўрсатув муаллиф ёки режиссёр учун эмас, балки томошабин учун (биз шундай тарзда бироз ўзгартирдик)”. Қайсидир

Бугунги кунда мамлакатимизда иқтисодий ислохотлар амалга оширилаётган вақтда қимматли қоғозлар бозорини ривожлантиришга катта эътибор берилляпти. Бу янги босқични иқтисодий ислохотларнинг иккинчи босқичи десак бўлади. Жумладан, иккиламчи бозорни ташкил этишга киришилди. Фонд бозори инфраструктурасини жадал суратлар билан ташкил қилиш мақсадида инвестиция компаниялари ва фондлари, клиринг палаталари ва фонд дўконлари, реклама фирмалари ва ХИФ (хусусий инвестиция фондлари) шакллантирилди.

Зеро, қимматли қоғозлар бозорининг ривожланиши натижасида:

• пулнинг айланиши тезлашади ва унинг қадрсизланиш жараёни секинлашади;

• қимматли қоғозлар эгаларини даромадли қилишга ва уларнинг мулкдорга айланишига замин яратилади;

• инвесторлар ва аҳолининг вақтинчалик бўш пул маблағларидан самарали фойдаланишга эришилади;

• даромад олишнинг янги воситаларини яратишга имконият туғилади;

• иқтисодиётнинг пул маблағларига эҳтиёжманд соҳаларини маблағ билан таъминлашга эришилади;

• муомалада пул маблағларини қайта сармоялаш учун унинг самарали ишлатишга имконият туғилади.

Шунинг учун қимматли қоғозларга бўлган талаб нафақат корхона ва ташкилотлар, балки аҳолимиз ўртасида ҳам ошиб бормоқда.

КИММАТЛИ ҚОҒОЗЛАР НИМА?

Қимматли қоғозлар бу

- Эгалик қилиш ҳуқуқини тасдиқловчи;

- дивиденд ёки фоизлар кўринишида даромад олишни кўзловчи;

- эмиссия қилувчи ва сотиб олувчи ўртасидаги мулк мүнсабатни билдирувчи;

- бошқа шахсларга бериш имкониятини назарда тутувчи барча пулли ҳужжатлар ҚИММАТЛИ ҚОҒОЗЛАР деб юритилади.

Улар бланкалар, сертификатлар шаклида ёки счётлардаги ёзув кўринишида бўлиши мумкин. Улардан ҳисоб-китоб қилишда, шунингдек, кредитлар бўйича гаров сифатида ҳам фойдаланилади. Қимматли қоғозлар юридик ва жисмоний шахслар ўртасида ихтиёрийлик асосида тарқатилади.

КИММАТЛИ ҚОҒОЗЛАР ПОРТФЕЛИНИНГ АҲАМИЯТИ НИМАДА?

Қимматли қоғозлар - бу фонд биржаси ва биржадан ташқари оборотда қайд қилинган қимматли қоғозлар мажмуасидир. Портфелдаги қимматли қоғозларнинг тури қанчалик ранг-баранг бўлса, шунчалик таваккалликдаги ҳавф камаяди, олинadиган фойда кафолатланади. Портфел таркиби инвесторнинг мақсади ва қимматли қоғозлар характериға боғлиқ бўлади.

КИММАТЛИ ҚОҒОЗЛАРГА СОЛИҚ СОЛИНАДИМИ?

Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлиги ва Ўзбекистон Республикаси Давлат Солиқ қўмитасининг "Қимматли қоғозларга солиқ солиш тўғрисида"ги (1996 йил 23 февраль) хатига биноан қимматли қоғозларни эмиссия қилиш проспектини қайд қилиш учун эмиссия номинал қийматининг 0,1 фоиз миқдорида солиқ солинади.

Туланадиган солиқ уч кун ичида республика бюджетига тушириш лозим. Миқозларнинг топшириғига биноан ва улар ҳисобидан воситачилик операцияларини бажараётган ва биринчи марта қимматли қоғозларни эмиссия қилганлар солиқ тўлашдан озод этилади.

КИММАТЛИ ҚОҒОЗЛАР ҚАНДАЙ МАҚСАДДА ЧИКАРИЛАДИ?

Қимматли қоғозлар қуйидаги мақсадлар учун чиқарилади:

• Жорий йилдаги бюджет камомадини пул маблағлари билан тўлдириш. Марказий банк кредити ёки қўшимча пул масасини муомалага чиқаришдан кўра қимматли қоғозларни чиқариш йўли билан бюджет камомадларини қоплаш афзалроқ ҳисобланади.

• Давлатнинг илгарйги қарзларини қоплаш. Бу ерда ҳам Марказий банк кредитидан кўра қимматли қоғозларни чиқариш ва улар воситасида қоплаш анча камчиқимдир. Шунинг учун ҳам ривожланган мамлакатларнинг тўланмаган ички қарзларини қоплашда қимматли қоғозларнинг аҳамияти катта ва унинг салмоғи йилдан йилга ошиб бормоқда. Масалан, ички қарзларни қоплашда қимматли қоғозларнинг салмоғи қуйидагиларни ташкил қилади:

АҚШда - 65 %, Японияда - 68 %, Францияда - 87 %.

Италияда - 88 %.

Буюк Британияда - 93 %.

• Инвестиция учун қўшимча манба яратиш. Янги фирмалар очиш, амалдаги иш жойларини кенгайтириш, замонавий технологияларни жорий қилишда корхона, фирма ва ташкилотларга банк кредитидан кўра қимматли қоғозлардан фойдаланиш мақсадга мувофиқдир.

• Давлат бюджетининг кассавий мажбуриятларининг бажарилишини таъминлаш.

• Солиқ тўловчиларнинг нотекис тушумларини барқарорлаштириш.

• Маҳаллий бошқарув органлари томонидан амалга оширилаётган мақсадли ривожланиш дастурларини қўллаб-қувватлаш. Масалан, маҳаллий бошқарув органларига ўз облигацияларини чиқаришга рухсат берилган. Улардан тушган пул маблағлари асосан маҳаллий ҳудудларни ободонлаштиришга, экологияни яхшилашга, маънавий-маърифат, маиший хизмат объектларини қуришга ва таъмирлашга йўналтирилади.

КИММАТЛИ ҚОҒОЗЛАРНИ СОТИБ ОЛИШНИНГ МИҲОЗ УЧУН ҚАНДАЙ ФОЙДАЛИ ТОМОНЛАРИ БОР?

Миллион-миллион кишилар қимматли қоғозларни сотиб оладилар ва сотадилар. Уларни бундай қилишга ундайдиган бош омил қўшимча пул топишга бўлган ҳоҳишдир. Масалан, акцияни сотиб олиш фойдалидир, чунки бу билан миқоз:

• пулли соф фойда олиб келишга жалб этади;

• биржа бозорида акцияларни харид қилиб ва сотиб, дурустгина пул топади;

• маблағини қадрсизланишидан сақлайди;

• республика иқтисодиётини ривожлантиришда билвосита иштирок этади;

• бозор ва ишлаб чиқариш жараёнидаги билимларини такомиллаштиради;

• янги аҳборот олиш имкониятига эга бўлади;

• бадавлат-ва мустақил бўлиш имконини кўлга киритади;

• асаб тизимини анча-мунча мустаҳкамлайди.

КИММАТЛИ ҚОҒОЗЛАРДАН ДАРОМАД ОЛИШНИНГ ҚАНДАЙ УСУЛЛАРИНИ БИЛАСИЗ?

Ўзгармас фоизли тўлов усули.

Поғонали фоизли тўлов усули. Бу тўлов белгиланган оралиқ муддатларда поғонама-поғона амалга оширилиб берилади.

Ўзгарувчи фоизли тўлов усули. Бу тўлов Марказий банк томонидан белгилаб қўйилган тўлов ставкасининг вақт бўйича (масалан, кварталда, ярим йилда ўзгаришга ёки ким ошди савдоси йўли билан сотиладиган давлат қимматли қоғозларининг) даромадлилик даражасига боғлиқ бўлади.

КИММАТЛИ ҚОҒОЗЛАРНИНГ ҚАНДАЙ ТУРЛАРИНИ БИЛАСИЗ?

Ўзбекистон Республикасининг "Қимматли қоғозлар ва фонд биржаси тўғрисида"ги қонунда кўрсатилганидек, мамлакатимиз ҳудудида қимматли қоғозларнинг қуйидаги

турлари амал қилади:

1. Акциялар.
2. Облигациялар.
3. Хазина мажбуриятлари.
4. Банк сертификатлари.
5. Векселлар.
6. Ҳосилавий қимматли қоғозлар.
7. Халқаро қимматли қоғозлар.

АКЦИЯ ДЕГАНДА НИМАНИ ТУШУНАСИЗ?

Акция - бу акционерлик жамияти чиқарган қимматли, даромад келтирувчи қоғоздир. У:

• акционерлик жамиятининг устав фондиға юридик ёки жисмоний шахснинг муайян хисса қўшгани тўғрисида гувоҳлик берувчи;

• акция эгасининг мазкур жамият мулкидаги иштирокини тасдиқловчи;

• акция эгасига дивиденд олиш ҳуқуқини берувчи;

• акция эгасининг жамиятни бошқариш ишига қатнаша олишини тасдиқловчи қимматли қоғоздир.

Акциялар чиқариш тўғрисидаги қарор акциядорлик жамияти мутахассислари ёки акциядорларнинг умумий йиғилиши томонидан қабул қилинади.

Тарихан ёндошмоқчи бўлсак, акциялар XVII асрнинг бошларида аввал Голландия ва Англияда, сўнгра бошқа Европа мамлакатларида, кейинроқ эса АҚШда муомалага чиқарилган.

ДИВИДЕНД НИМА?

Дивиденд - акциядан олинadиган даромад бўлиб, акционерлик жамияти фойдасининг акция эгасига тегадиган, бинобарин, унинг даромадиға айланган қисми.

Дивиденд миқдори оддий акциялар бўйича жамиятнинг ўша йилда кўрган фойдасига боғлиқ. Имтиёзли акцияларнинг дивиденд миқдори акцияларнинг номинал қийматиға фоиз ставкаси миқдорида олдидан қатъий равишда белгилаб қўйлади. Энг юқори дивиденд олинганда баъзан уларнинг бир қисми қўшимча чиқарилган бепул акциялар тарзида акциядорларга тўланади.

ОБЛИГАЦИЯ ДЕГАНДА НИМАНИ ТУШУНАСИЗ?

Облигация - бу ўз қийматиға нисбатан (эгасига ютуқ чиқиш имконияти билан) қатъий белгиланган фоиз шаклида даромад келтирувчи қимматли қоғоздир. У аҳоли, корхона, ташкилотлар қўлидаги пул маблағларини тўплаш ва:

• жорий йилдаги бюджет камомадини қоплаш;

• акционерлик жамияти фаолиятини молиялаштириш учун қўшимча маблағ яратиш;

• миқозларнинг мазкур қимматли қоғоздан даромад олишга бўлган эҳтиёжини қондириш каби мақсадларда чиқарилади.

ОБЛИГАЦИЯЛАРНИ ҚИМЛАР ЧИКАРИШГА ҲАҚЛИ?

Облигацияни қуйидаги ташкилотлар чиқариши мумкин:

• давлат ташкилотлари (республика ҳукумати ва вилоят ҳокимиятлари);

• корхона, ташкилот ва акционерлик жамиятлари.

Олтин заёмлар деб аталувчи биринчи пулли давлат облигациялари 1922 йилда собиқ иттифок ҳудудида 10 млн. сўм миқдорида чиқарилиб, йиллик фоиз ставкаси 6% қилиб белгиланган эди.

Ўзбекистон Республикасида 1992 йилдан бошлаб биринчи давлат заём облигациялари чиқара бошланди. Бугунги кунда улар музлатиб қўйилган.

ХАЗИНА МАЖБУРИЯТЛАРИ ДЕГАНДА НИМАНИ ТУШУНАСИЗ?

Хазина мажбуриятлари давлатнинг қарздорлигини тасдиқловчи қоғоз бўлиб, давлат томонидан фақат аҳолиға сотилади. Хазина мажбуриятлари бўйича йиғилган қарз пули давлат бюджетига тушади. Улар бўйича фақат фоиз тўланади.

• Ўзбекистон Республикасининг хазина мажбуриятлари - миқозларнинг бюджетига пул маблағлари берганликларини тасдиқловчи, мазкур қимматли қоғозларға эгалик қилишнинг бутун муддати давомида белгиланган даромадни олиш ҳуқуқини берувчи

ҳужжатдир. У тақдим этувчиға тегишли қимматли қоғозлар туридир.

ХАЗИНА МАЖБУРИЯТЛАРИНИНГ ҚАНДАЙ ТУРЛАРИ ЧИКАРИЛАДИ?

Хазина мажбуриятларининг қуйидаги турлари чиқарилади:

а) узоқ муддатли - беш йил ва ундан кўпроқ муддатға мўлжалланган хазина мажбуриятлари;

б) ўртача муддатли - бир йилдан беш йилгача муддатға мўлжалланган хазина мажбуриятлари;

в) қисқа муддатли - бир йилгача муддатға (3, 6 ва 12 ойға) мўлжаллаб чиқарилган хазина мажбуриятлари.

БАНК СЕРТИФИКАТИ

ДЕГАНДА НИМАНИ ТУШУНАСИЗ?

Сертификат (гувоҳлик берувчи ҳужжат) - бу давлат заёми облигациясининг махсус бир тури бўлиб, қарзға пул берганлик ҳақидаги гувоҳномадир.

Банк сертификати - бу банк томонидан унинг номиға миқозининг пул маблағлари қўйилган тўғрисида берилган ёзма гувоҳнома бўлиб, у ўзининг эгасига (ёки унинг ворисига) белгиланган муддат ўтиши билан банкка қўйган пул суммасини (ёки депозит суммасини) ва қўйилган пул суммаси бўйича фоиз даромадини олиш ҳуқуқи борлиғи тўғрисида гувоҳлик беради.

ВЕКСЕЛЬ ДЕГАНДА

НИМАНИ ТУШУНАСИЗ?

Вексель - бу муайян суммадаги қарзни белгиланган муддатда тўлаш мажбурияти қатъий юкланган, қонун билан тасдиқланган ҳолатда тўлдириб расмийлаштирилган қарздорлик тилхати, қимматли қоғознинг бир тури. У тижорат савдо операцияларида айирбошлаш ва муомала воситасида пул, чек ва бошқа тўлов воситалари ўрнида қўлланиладиган кредит ҳужжатдир.

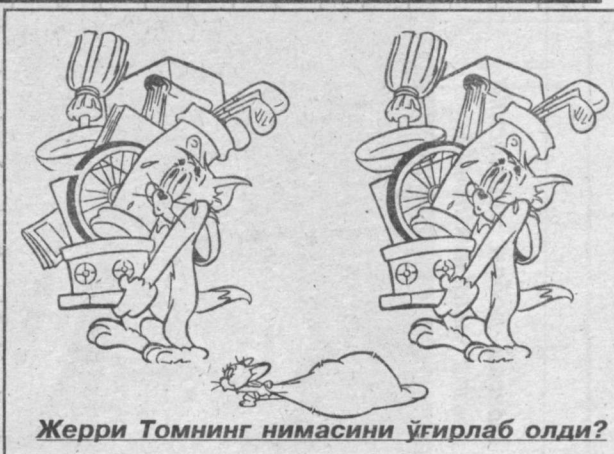
Демак, вексел - бу бир шахс томонидан иккинчисига ёзиб берилган қарз мажбуриятини ифодаловчи қимматли қоғознинг бир туридир. Векселни ҳар қандай тўловға қобил қорхона ва ташкилот ёзиб бериш ҳуқуқига эга. Вексел сотилиши, кредит тарикасида берилиши ва бирон-бир олди-сотди битимида ҳисоб-китоб, тўлов воситаси сифатида ишлатилиши мумкин.

Икки суратдаги

беш хил фарқни топинг.

Жерри Томнинг нимасини ўғирлаб олди?

ҚАЛАМЧА

8

ЁШ ИҚТИСОДЧИ
YOSH IQTISODCHI 13, 14-сонлар 1998 йил 24 февраль

ИНФЛЯЦИЯДАН КИМ ЗАРАР КЎРАДИ ВА КИМ ЮТАДИ?

ИНФЛЯЦИЯ - лотинча сўздан олинган бўлиб, бўртиш, кўпчиш, қаппайиш, шишиш деган маънони англатади.

Ҳозирги кунда республикамизда энг мураккаб муаммолардан бири бу инфляция муаммосидир.

Ҳаётда нархлар тўхтовсиз ўзгариб туради, нимадир қимматлашади, нимадир арзонлашади, бундан ташқари нархларнинг ўзгариши ҳам ҳар хил бўлади. Шу сабабли, айрим товарларнинг нархлари ёки бозор истеъмол савати деб аталадиган товарлар ва хизматлар маълум тўпламининг нархлари қанча миқдор ошганлиги ёки пасайганлиги масаласи ҳаммаша ҳаммани қизиқтириб келади.

Кўпинча одамлар инфляция деганда товарлар ва аҳолига хизматларнинг ошишинигина тушунишади. Бироқ шунини инобатга олиш шартки, инфляция қандайдир алоҳида бозорда товарлар нархининг ўсишидан иборат эмас, балки инфляция умумиқтисодий фавкулудда ҳодисадир.

Агар бутун мамлакат миқёсида нархларнинг умумий даражаси ошса, инфляция юз берди деб ҳисоблаш тўғри бўлади.

Бозор иқтисодиёти шароитида инфляция вужудга келишини иккита сабаби бор.

Биринчиси, ишлаб чиқарувчилар, аҳолини товарлар ва хизматлар билан таъминлашни кўпайтириб улгурмай, одамлар ўз харажатларини тезроқ кўпайтирадилар.

Иккинчиси, истеъмолчиларни ва ёки ишлаб чиқарувчиларни товарлар ва хизматлар билан таъминлаш қисқаради, бу ҳодиса нархнавоининг ўсишига олиб келади.

Ўзбекистон шароитида ҳаммаша тақчил бўлиб келган товарларнинг нархларини давлат сунъий равишда паст қилиб белгилаб келган, шунинг учун талаб ҳаммаша таклифдан (талаб>таклиф) олдинда юрганлиги туфайли шу ҳолат вужудга келади.

Бироқ инфляциянинг моҳияти пул муомаласининг товар массаси билан таъминланмаган пуллар билан тўлиб-тошишидангина иборат эмас. Инфляциянинг моҳияти ва сабаблари анча чуқур бўлиб, уларни такрор ишлаб чиқариш жараёнидаги номутаносибликлардан, ишлаб чиқариш молия ўртасидаги номувофиқликлардан излаш керак.

Бундан ташқари, инфляциянинг моҳиятини янада тўлароқ тушуниш учун инфляция солиқ деган ҳодисага алоҳида эътиборни қаратиш керак. Унинг маъноси шундан иборатки, бюджетда назарда тутилмаган субсидиялар бирон-бир тармоққа берилганида унинг ходимлари бошқа тармоқларни ходимларига нисбатан кўшимча пул маблағлари тарзида кўшимча афзалликка эга бўладилар.

Натижада бюджетда бундай харажатлар назарда тутилмаганлиги сабабли ҳукумат кредит сўраб, марказий банкка мурожаат қилади. Кейин ўша тармоқ катта миқдорда пул олади, яъни уларнинг даромадлари анча ошади.

Қолган аҳоли бундан ютқазиб кўяди: у нархларнинг ошишига чидашга ва ўз харажатларини қисқ

артиришга мажбур бўлади. Амалда бу бутун аҳоли учун инфляция кўшимча солиқ тўлашга айланиб кетади.

Шундай қилиб, инфляция аҳолига ҳар хил таъсир кўрсатади: ундан одамларнинг кўпчилиги зарар кўради, озчилиги ютади.

Зарар кўрадиганлар асосан қуйидагилар:

Биринчидан, қатъий белгиланган даромад олувчи одамларнинг ҳамма тоифалари зарар кўради, чунки уларнинг даромадлар ё камайиб боради ёки инфляциянинг суръатларига қараганда камроқ суръатлар билан ошади.

Иккинчидан, омонатчилар, уларнинг жамғармалари қадрсизланади.

Учинчидан, кредиторлар, яъни кредит берадиган банклар ва муассасалар ҳам зарар кўрадилар. Чунки, узоқ муддатли кредит беришнинг имкони бўлмай қолади, сабаби кредитлаш даври мобайнида кредит ставкаларини муттасил индексация қилиб бориш зарур бўлади.

Тўртинчидан, тадбиркорлар зарар кўради, чунки ишонсизлик вужудга келади, натижада корхона янги маҳсулотини баҳосини режалаштириш, корхона менежерлари учун жуда мураккаб ишга айланади.

Бешинчидан, миллий валютанинг айирбошлаш курсини ҳам пасайтириб юборади.

Инфляциядан ютадиганлар қуйидагилар:

Биринчидан, қарзга пул олувчилар, чунки кредит оладиганлар қарз бўйича тўланадиган фоиз ставкаси инфляция даражасидан кам бўлса, қарз олганлар, орадаги фарқдан ютади.

Иккинчидан, қимматбаҳо буюмлар билан савдо қилувчи олиб сотарлар ютади, чунки инфляция вақтида қимматбаҳо буюмларнинг қиймати, тирикчилик воситаларининг қийматидан тезроқ ошади, натижада улар қимматбаҳо буюмлар сотишдан жуда юқори фойда олади.

Учинчидан, ҳукумат корхона фойдасидан прогрессив солиқ ставкасини ундириб олади, бу эса фойда ошган сари солиқ ставкаси ҳам ошиб боришини билдиради.

Айрим одамлар инфляция муомаладаги пулларнинг ортиқчалиги билан эмас, балки товарларнинг етишмаслиги билан келиб чиқади деб ҳисоблайдилар.

Бу мутлақо нотўғри тасаввур.

“Инфляция ҳамма жойда ва ҳамма вақт пул билан юз берадиган ҳодисадир” деб ёзади Чикаго университети профессори америкалик жаҳонга таниқли иқтисодчи, Нобель мукофоти совриндори Милтон Фридман.

Дунёдаги ҳар бир мамлакатнинг (камдан-кам истиснолар билан) ўз валютаси бўлиб, унинг устидан давлат ва марказий банк назорат қилиб туради.

Ҳукумат ва марказий банк хилма хил молиявий операциялар ёрдамида пул эмиссиясини, бинобарин, мамлакатдаги инфляция даражасини ҳам бошқариб туради.

Нилуфар КАРИМОВА,
Навоий номидаги республика Нафис санъат лицейи, иқтисодиёт бўлимининг 9-“Д” синф ўқувчиси.

РОСТНИ ЁЗУВЧИ БОЛА

Музаффар Норхўжаев барча фанлардан “аъло” баҳоларга ўқийди. Айниқса, ижтимоий фанлар бўйича иқтидори кучли. Шеърятга жуда қизиқади. Шеърый китоблар, насрий асарлар қўлидан тушмайди.

Шеърятнинг қонун-қоидаларини эндигина ўзлаштириб борапти. Тинмай машқ қилапти. Музаффар жуда ҳиссиётли, таъсирчан бола. Ҳар бир воқеани кўнглига жуда яқин олади. Уларни шеърый мисраларда ифода этишга ҳаракат қилади.

Сизга тақдим этилаётган шеърлар ҳали тетапоҳ ҳаваскорнинг дастлабки машқлари. Улар истеъдоднинг келажасига умид уйғотади. Музаффар ўз устида қунт билан ишлашни давом эттирса, шеърятнинг қонун-қоидаларини чуқур ўрганиб борса, яқин йилларда ҳали янада яхши шеърлари, ҳикоялари билан сизни ҳушнуд этишига ишонаман.

Мунаввара АБДУРАҲМОНОВА,
она тили ва адабиёт ўқитувчиси, филология фанлари номзоди,
Беруний номидаги республика давлат мукофоти совриндори.

УЗУН ҚИШ

Чўзилди совуқ кунлар,
Узундан-узоқ тунлар.
Кучин кўрсатар аёз,
Болалар қувнаши - соз.

Бу албатта кумуш қиш,
Бир-бирига тегар тиш.
Микробларга ўқ отар,
Касалликни йўқотар.

Баланд тоғлар устини,
Табиат кам-кўстини
Оппоқ қорлар қоплади,
Қиш-қишлигин боплади!

ОТНАЖОНЧИ

Сиз ҳаммаша соғ бўлинг,
Биз учун чироқ бўлинг.
Менинг азиз отажоним,
Онамларга меҳрибоним.
Худодан нажот тилаб,
Ётган эдингиз бетоб.
Қилдингиз бизни дуо.
Худойим берди шифо.
Энди доим соғ бўлинг,
Биз учун чироқ бўлинг.

Музаффар НОРХЎЖАЕВ,
Тошкент шаҳридаги 300-лицей
мактабнинг 6-синф ўқувчиси.

НАВРЎЗ ҲАДУМЛАРИ

Мана гўзал, кўм-кўк баҳор яқинлашиб келмоқда. Наврўз оламининг ўзгача чиройи ва шу билан бирга урф-одатлари ҳам бор. Шулардан бири кекса онахонларни зиёрат қилиб дуоларини олиш учун уйларига бориш. Афсуски,

биз бувимни зиёрат қилгани уйларига эмас мазорларига борамиз. Бувижоним қабрларини тозалаб тиловатлар қилиб қайта-миз. Шу улуг айём кунлари ҳеч ким ҳеч кимдан хафа бўлмайди. Кекса ва муҳтожларга қўлдан келганча ёрдам берилади. Наврўзи оламда ҳамма бир-бирини табриклайди. Катта дошқозонларда ширин таом-сумалаклар қайнай бошлайди. Ёр-биродарлар келганда дастурхонга баҳор таоми кўк сомса, ҳалим, кўк чучвара яна бошқа ширин таомлар қўйилади. Энг яхши тилаклар айтилади. Халқимиз бундай улуг айёмни хурсандчилик билан ўтказади. Биз болалар ҳам катталардан бу ҳадумларни ўрганамиз, уларга амал қиламиз: мактабга келмаётган бемор синфдошларимизнинг ҳолидан хабар оламиз.

Ирода ТОЖИЕВА,
ёш мухбир.

Навоий бобом сиймосини
ярама олармикинман...

МИНГ БИР ТАВСИЯ

Чой сақланадиган қутичага кичкина лимон ёки апельсин пўчоғи солиб қўйилса, қуруқ чой янада ёқимли, ҳидлироқ бўлади.

Ош қўкатлар сўлиб қолган бўлса, уксусли сувга солинг. Янгидек бўлиб қолади.

Тухумни музлатгичда икки ҳафтадан зиёд сақлаб бўлмайди. Агарда ҳар бир тухумни қоғозга ўраб, ҳар куни айлантириб турилса, узок сақланади.

Агар тухумни кўпроқ сақламоқчи бўлсангиз, музлатгич бўлмаса қайғурманг. Тухумнинг устига кунгабоқар мойи ёки сариг суртиб қўйилса, узок сақланади.

Ун ёки гуручни узок муддат давомида сақлашни, мита, қурт тушишнинг олдини олишни хоҳласангиз, ун, гуруч қов (идиш)ларига бир нечта арчилган саримсоқпиез бўлақларини солиб қўйинг.

Янги бўлка нонни ушатмасдан, чиройли юпка бўлақларга қирқай десангиз, бунинг йўли осон. Пичокни иссиқ насада қиздирасиз ёки қайноқ сувда бир-икки дақиқа ушлаб турасиз.

Мураббо ёки шарбат тайёрлаётиб арчган олмангизни қораймаслиги учун озгина туз солинган совуқ сувга солиб қўйинг.

Баданингизнинг лат еган жойи кўкармасин десангиз, у ерга крахмал босинг.

Супургингизни синмайдиган, майин бўлишини хоҳласангиз, қайноқ номақобга икки-уч оғат ботириб туринг.

Саримсоқпиез егандан сўнг озгина кашнич чайнасангиз, оғзингиздан саримсоқпиез ҳиди келмайди.

ҲАР КИМНИНГ ДАДАСИ - ЎЗИЧА ЯХШИ

Этибор берганмисиз: бу дунёда ҳеч ким бошқа бировга ўхшамайди. Хатто эгизаклар ҳам!

Тўғри, бу оламда ташқи қиёфаси жиҳатидан худди икки томчи сувдек кишилар учраб туради. Бизнинг тараққий этган давримизда, айнан мана шу космик аср сўнгиде эса дунё олимлари одам танасидан ДНК номли хужайра генларини ажратиб олиб, унинг ёрдамида ўша одамнинг худди ўзига ўхшаган нусхали (кўринишли) одамларни яратишмоқда. Лекин бу нусха одамларнинг фақат суратлари бир-бирига мос холос. Ҳа, уларнинг фақат суратлари! Сийратлари эса - мутлақо! Уларнинг табиатлари ҳам, дунёқарашлари ҳам, феъл-атворлари ҳам тамоман бошқача-бошқача!

...Шунинг учун ҳам, мабодо Сизнинг дадажонингиз ўртоғингиз Қудратнинг дадасига ўхшаб ҳар куни чўнтагингизга пул солиб қўймаса, ўксинманг. Ахир дадангиз Сизни тез-тез ўзи билан бирга саёхатларга олиб боради-ку! Қудратнинг дадаси бўлса болаларини лоақал амакисиникига меҳмонга ҳам олиб бормайди! Нигоранинг адаси доим қизининг ўқишлари билан қизиқади. Лекин... ахир Нигора дадаси ҳузурида юрак ҳовучлаб, оёғининг учида юришга мажбур!..

...Шунақа, ҳамманинг дадаси - ҳар хил. Барча оталар фарзандларини тарбиялаб ўстиришда турли усул-

лардан фойдаланишади. Боз устига, ҳамманинг ҳам Худо берган ўз феъли бор. Сиз-биз учун энг муҳими - дунёда Дада деган номли Тоғ борлиги!

Ҳар қайси тоғнинг эса ўз виқори, сир-асрори ва бойликлари бор. Мана шу жиҳатдан Дадалар ҳам фарзандлари билан муносабатига кўра табиатан тўрт хил бўлишади.

Биринчи тоифадаги оталар ўзларининг энг асосий бурчи - оилани моддий жиҳатдан яхши таъминлаш деб

биладилар. **Таъминловчи** - ўзини биринчи галда фарзандига пул топиб бериши мажбур шахс деб ўйлайди. Вақти келса у гинг демай болалари учун қимматбаҳо хорижий велосипед, чанги, хорижий кийим-кечаклар олиб беради. Аммо у фарзандлари хархашасидан ҳоли яшашни истайди. Хатто ўз тинчлигини ўйлаб, болаларини кўпроқ буваси ёки энаси қўлига топшириб қўяди...

Сезгир ота - учун ҳис-туйғулар муҳим. У кўпроқ вақти-

ни фарзандлари учун ажратади. Болалари билан бирга ўтиради, ўзаро суҳбатлашади, хатто бирга ўйнайди ҳам! У қизига сочбаргак олиб келишни ҳам, ўғлини кинога олиб боришни ҳам унутмайди...

Каттиққўл ота - фарзандларига айтган гаплари сўзсиз бажарилишини истайди. У ўз гапларига нисбатан фарзандларининг ҳеч қандай эътирозини қабул қилмайди. Ота-бола орасида баҳс бўлиши мумкинлиги эса унинг тасаввурига сиғмайди ҳам...

Ҳоким ота - ўз оиласига баланддан назар ташлайди. У гарчи ўзининг оила ҳокими эканлигини тилида айтмаса-да, юриш-туриши, қарашлари, ўзини тутиши ҳаммани "босиб туради". Бундай отанинг ҳайбатидан от хуркийди. Дадаси мана шундай салобатли болалар уйда жуда ювош, тартибли, "одобли" бўлиб юрадилар. Лекин бундай болалар ота назаридан чикди дегунларича, издан ҳам чиқиб кетишади. Бундай ота бола орасида доим "Хитой девори" туради.

Азиз тенгдошлар! Дадангизнинг табиати Сизга яхши маълум. Шундай бўлгач, ул азиз зотнинг кўнглини олишга, падари бузруқворингизнинг харақатига қараб иш тутишга ҳаракат қилинг. Зотан, халқимизда ота рози - худо рози, деган гап бежиз айтилмаган!

ДАДАМНИНГ МЕҲМОНЛАРИ

Уйимизга келармиш,
Дадамнинг меҳмонлари.
Ортади яхши ташвиш,
Кўпаяр имконларим.

Тозалаб ҳамма ёқни,
Қилай яна ораста.
Қўйиб асал, қаймоқни,
Тузаб қўйай гулдаста.

Гулноза МУСАЖОНОВА,
Тошкентдаги 283-мактабнинг
4 - "Б" синф ўқувчиси.

СУТ ВА ЛИМОН ҚОН БОСИМИГА ДАВО

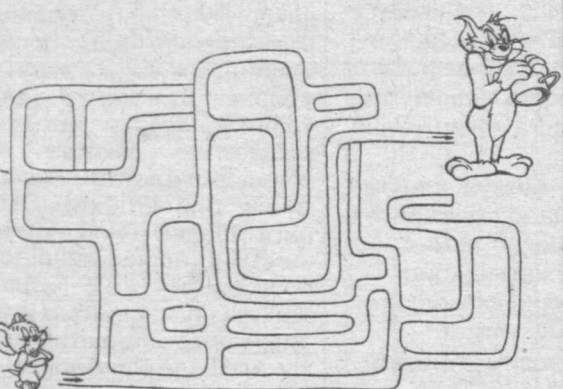

Болалар, агарда дадангиз ёки аянгизнинг қон босими ошиб кетса, нима қилган бўлардингиз? Бунинг турли давоси бор, албатта. Биз Сизга уй шароитида тайёрланадиган даво усулини ўргатмоқчимиз: 2 та лимонни юпка паррак-паррак қилиб кесинг. Устига 1,5 стакан шакар сепингда, 6 кун мух-

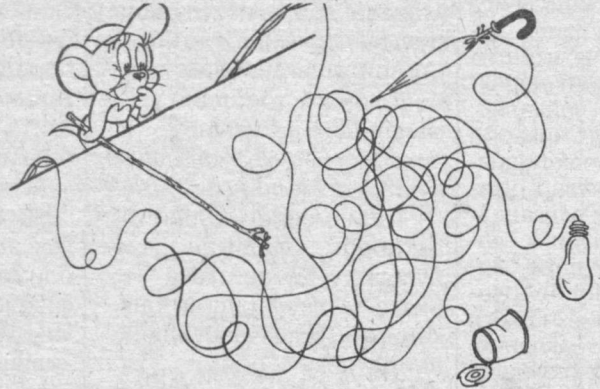
латга қолдиринг. Кейин бир кун мобайнида шу лимон сувидан ичишга беринг. Лекин бундан бошқа ҳеч нарса емасликлар шарт. Икки кундан кейин яна 2 та лимонни кесиб, шакардан сепинг. Кейинги кун яна оч қоринга лимон сувидан ичинг. Сўнгра яна 2 та лимонни кесиб, шакар сепинг. Учинчи марта ҳам дорини танаввул қилсинлар. Шундай қилиб, ҳар 3 кунда оч қоринга сиз тайёрлаган малҳамни ичадилар. Қарабсизки, қон босимлари тушади. Яна шуни унутмангки, ҳар муолажадан кейин 0,5 литр сутни қайнатиб, унга яримта лимоннинг суви-ни сиқиб, шакар қўшиб беринг. Шундай қилсангиз Сиз ота-онангизнинг дардларини енгган бўласиз.

Хонангиздаги сўлий бошлаган гулга сув қуйиш баробарида "Тутиб кетади, ҳали бакувват" дея оғзаки ёки фикран далда бериб боринг. Бир неча кун ўтмай қарабсизки, қурий бошлаган гул сизнинг ёрдамингизда яна жонлана бошлайди. Ва ёки аксинча: "Ие, сарғайиб бораёпти-ку, ҳадемай қуриб қолса керак!" денг ёки шундай деб ўйланг. Бир неча кун ичидаёқ у қовжирай бошлайди.

Биокувватахбор фани амалиётида бундан ҳам қизикроқ тажрибалар ўтказилган. Ҳосил бермаётган дарахт ёнига болта кўтариб борилган ва агар бу йил ҳам мева тугмаса кесиб ташлаш керак, деб "пўписа" қилинган. Қаранг-ки, "кўрқиб кетган" дарахт ўша йилиёқ ҳосил берган. Кўпни кўрган боғбонлар ҳам бу фикрни тасдиқлаб, шунга ўхшаш талай мисолларни айтиб беришлари мумкин.

Лабиринтдан чиқиш йўлини топинг.

Жерри қармоқда нима тутганини топинг?

Бу ерда нечта мушук бор?

ДАВЛАТ МААҲИЯСИНИ КУЙЛАШДАН БОШЛАНАДИ

Львов вилояти мактаб ўқувчилари бу йилдан бошлаб ҳар душанба кун эрталаб давлат мааҳиясини жўр бўлиб куйлаб, сўнг дарс бошлашадиган бўлди.

Қизиғи шундаки, мамлакатда давлат конституцияси 1996 йилда қабул қилинган бўлса-да, Давлат гимни матни ҳанузгача тасдиқлангани йўқ. Шу сабабли львовлик ўқувчилар ўзларининг нозик овозлари билан "Ще не вмерла Украина"-ни куйлашларига тўғри келяпти. Бу аслида полякларнинг "Польша ҳали яшамокда" кўшигининг украинча вариантыдир. Айнан мана шу кўшиқ Львовнинг сеvimли қахрамони Степан Бандер жангчиларининг гимни бўлган эди.

Қаранглар-а. Зўрми? Лекин "Дунёдан аллақачон йўқолиб кетган ёввойи маҳлуқнинг қоқ суягини 8 миллион долларга сотиб олишибди. Демак, энг катта савдо, энг зўр товар - ҳайвонот дунёсида экан, деб хом хаёл сурган одам қаттиқ янглишади. Чунки айнан мана шу масалада жаҳон халқлари жуда тил топишганлар.

Нега десангиз, дунёда ўсимликлар ва ҳайвонлар савдоси йилига миллион доллардан ҳам ортиқ. Табиий заҳираларни бу қадар шитоб билан истеъмол қилиш оқибатида ер юзидан наботот ва ҳайвонот оламининг кўплаб турлари йўқолиб кетди, ҳозирги кунда ҳам камайиб бормокда.

Шу сабабли 1973 йили ҳайвонот ва ўсимликлар оламини бизнесдан ҳимоя қилиш бўйича халқаро битим тузилган эди. "Флора ва фаунанинг турлари бўйича халқаро олди-сотди" тўғрисидаги Конвенция 1975 йилдан кучга кирган. Унга 96 мамлакат қўшилган. Бу Конвенциянинг котибияти Швейцарияда жойлашган. Конвенция аъзолари флора ва фауна бўйича ўзларида амалга оширилган савдо ҳужжат-

ҲАТТО... КИТНИНГ ЭГАСИ БОР!

ларини ана шу котибиятга мунтазам топшириб туради. Унда ҳайвонлар ва ўсимликлар савдосидан ташқари бу табиий заҳиралардан олинган маҳсулотлар олди-сотдиси ҳақидаги маълумотлар ҳам акс этиши шарт: жун, тери, ҳайвон суяги ва б.

Халқаро битимда савдоси таъқиқланган турлар икки гуруҳга ажратилган: бутунлай йўқолиб кетиш арафасида турганлар, сони камайиб бораётган ўсимлик ва ҳайвонлар.

Биринчи гуруҳга, жумладан, маймунларнинг ҳамма турлари, китлар, леопардлар, йўлбарслар, Хиндистон

филлари, кўпгина йиртқич қушлар, турналар, тўтилар, товуслар, денгиз тошбақалари, тимсоҳнинг баъзи хиллари кабилар киритилган.

Иккинчи гуруҳга оид турлар биринчидагидан кўпроқ. Конвенцияда бу гуруҳдаги ҳайвон ва ўсимлик ҳамда қушлар бўйича халқаро савдо-сотик жараёни қатъий назоратга олинган. Сотувчи ва харидор мамлакатлар бизнес жараёнида маълум халқаро ҳужжатлар ва талабларга қатъий риоя этишлари шарт.

Ҳа, шунақа! Ҳамма нарсанинг ҳам ўз эгаси бор. Ахир айтадилар-ку, "Шаҳар бедарвоза эмас!", деб.

ШАМОЛЛАШДАН КЎРҚҚАН АФАНДИЛАР

Инсонлар доим шамоллашдан кўрққанлар. Шамоллаш ҳавфининг олдини олиб, иш кўрганлар ҳақида тарихда қизиқ воқеалар битилган. Мана улардан бир қанчаси.

XVII асрда яшаб ўтган буюк Тоскан герцоги Фернандо II шамоллашдан жуда кўрққан. У ўзининг бошини аяган. Қабулхонасининг икки бурчагида катта термометрлар илинган бўлиб, у давлат ишлари билан машғулми ёки бирор элчининг қабулими ҳар вақт кўзи шу термометрларда бўлган. Мабодо унинг кўрсаткичи ўзгарса, бош кийимидан ҳароратга мос келадиганини танлаб кийиб олган. Кўлида эса яна ҳаммиша 5-6 та телпаги ҳам бўлган.

Унинг замондоши Париж аббати Сенне Мартен бир вақтнинг ўзида 9 та кўйлак, 9 та пайпоқ яна 9 та қалпоқ кийиб юрган. Тунда махсус рус печига ўхшаб қурилган кароватда ухлаган. Тун бўйи печ кароватининг ичида ўтин ёниб туришини талаб қилган.

Мюнхен фуқароси Фриц Бабель 18 ёшлигида жуда кўрқинчли ваҳимани ихтиро қилди: "агар шамоллаб қолсам ўпкамга ҳам ўтиб, сўнг ўлиб қоламан". Дахшатга тушгач, дарҳол ўрин кўрга қилиб ётиб олди. Шу алфозда Бабель 60 йил ўрнидан турмади ва ҳеч қачон ҳеч қандай касалликка чалинмади. У руҳий касал эмас эди. Жуда кўп ўқиди, яхши билимга эга бўлди. Лекин барибир шамоллаб, кейин ўпкасига ўтиши натижасида вафот этди. Бунга сабаб унинг фаросатсиз хизматкори бўлди. У қиш кунларининг бирида дераза кўзини очик қолдирган эди.

Инглиз Теллис Баркотт шаҳарчасида яшаган. Бир кун иш совқотганидан кўйлак устидан кўйлак кийди. Бўлмади. Яна устидан кийди, кейин яна. У кўли ва ўзи қимирлай олмаслик даражасига етгунигача қияверди. Йўқ. Ўрин-кўрпа қилма-исимаиди. Шундай қилиб ётиб олди. Бошига пахмоқдан тикилган қалпоқларни, улар 9 та эди, кийиб олди. Йўқ. Бўлмади. 30 метр пахмоқ материални қалпоқлар устидан салла қилиб ўраб ётди. У пахмоқ материални яхши кўрганми, қиядиган кўйлаги, ёпинадиган ёпқичи ҳам пахмоқ бўлган, ёпқичи 12 қаватдан иборат бўлган. У ҳатто ўрин-кўрпаларни алмаштиришгаётган вақтида ҳам ўрнидан турмаган. Карава-тининг бир четиди ёпқичларига ўралиб олиб, янгисини солиб беришгандан сўнг бошқасига ўтиб олган. Ўрин-кўрпаларни бир йилда бир марта алмаштирган. У шу алфозда ўлимига қадар 28 йил ётди.

ТИРАНОЗАВРНИ НИМА ТИШЛАБ ОЛГАН?

65 миллион йилдан бери ер остида ётган тиранозаврнинг скелети топилган эди. Уни Чикагодаги табиат тарихи музейи саккиз миллион долларга сотиб олди. Бу ёввойи баҳайбат ҳайвоннинг скелети ниҳоятда яхши сақланган. Айниқса, унинг тишлари-30 см. дан бир миллиметрга ҳам учмаган.

Музей директорининг муовини Ричард Феррен таъкидлашича, бунақа ноёб экспонат учун ҳар қанча ҳақ тўланса ҳам арзийди. "Бунақа экспонат болаларни ҳам, ота-оналарни ҳам ўзига жалб қилади, улар қалбида фанга бўлган қизиқишни кучайтиради", деб ҳисоблайди Р.Феррен.

Чиндан ҳам тиранозавр "келганидан" бери музей заллари болалар билан гавжум. Бу ўсмир томошабинларнинг узок ўтмишдаги ҳаёт тарзини билишга уйғонган қизиқишлари музейда намоён бўлиб кўриб чиқилган динозаврлар ҳақида ҳикоя қилувчи "Юра даври боғлари" каби фильмларни кўрганда баттар алангаланмоқда.

Ёш томошабинлар бу ердан ажойиб эсдалик буюмларини ҳам харид қилишади. Айниқса тиранозаврнинг айри боши сурати туширилган майкани болалар эгидан ечишни ишташмайди. Бу спорт кийимини кийган болалар ўзини пахлавон йигитлардек ҳис этишяпти. Ва: "Биз тиранозавримизни жуда яхши кўрамиз, чунки у ваҳимали, ҳайбатли! Ҳамма нарсани ғажиб ташлашга қодир", - деб изоҳлашади бу ёш фанатлар.

Қизиғи шундаки, ана шундай улкан, дахшатли тиранозаврни ҳам у тирик чоғида қандайдир қудратли маҳлуқ емокчи бўлиб тишлаган. Унинг скелетида бир нечта бегона тишининг изи, ҳатто дарз еган жойи ҳам бор. Бечора, бахтсиз тиранозавр!

Океания эртаги

ҲУШЁР БОЛА

Кунлардан бир кун Онгари қишлоғи яқинидаги қирғоқда кичкина бола ўйнаб ўтирган экан. У бирдан қишлоқ томон аста-секин яқинлашиб, келаётган баҳайбат дарахтни кўриб қолибди. У жуда дахшатли кўринибди. Бола кўрққанидан бақирганча қишлоқ томон югурибди. Қишлоқ эркаклари тўпланишиб, маслаҳатлашибди ва дарахт Онгарига кириб, уйларни вайрон этиб, одам, чўчка ва итларни янчиб ташламасидан илгари уни тагидан кесиб ташлашга қарор қили-

шибди... Эркаклар икки кечаю икки кундуз ва яна бир кундуз тинимсиз ишлашибди. Бу ўтган вақт ичида дарахт қишлоққа анча яқинлашиб қолибди. Ниҳоят дарахтнинг танаси чайқалиб, кўрқинчли овоз чиқариб ерга қулабди. Дарахт чайқалганда ундан мевалар тўкилибди. Денгизга тушганлари денгиз балиқларига, дарёга тушганлари дарё балиқларига айланибди. Шундай қилиб, Онгари қишлоғи вайрон бўлишдан сақланиб, ер юзиди илк бор балиқлар пайдо бўлган экан.

Жанубий Африкада жойлашган кичкинагина Малави давлати ҳудудидан бундан 2,5 миллион йил илгари яшаган одамнинг бош чаноғи топилди. У малавилик ва немис археологлари томонидан қўлга киритилди.

"Топилманинг ёшини эътиборга оладиган бўлсак, у шу пайтгача бизга маълум бўлган энг қадимий бош чаноғидир" - дейди немис олими Фридман Шренк. - Бу эса

энг биринчи одамлар Европада, Америкада ёки Осиёда эмас, Африкада пайдо бўлганидан далолат беради. Энди баъзи бир тарих дарсликларини ҳам қайта ёзишга тўғри келар, балки.

Аслида, мазкур топилма 1991 йилда қўлга киритилган эди. Лекин немис олимлари қатъий бир фикрга келишдан олдин уни жиддий тадқиқ қилишни лозим кўришган экан.

ОДАМ АФРИКАДА ПАЙДО БЎЛГАНМИ?

ТЕСТ

1. Қимматли қогозлар бу -:

- а) номинал қийматга эга бўлган пулли хужжат;
- б) дивиденд ёки фоизлар кўринишида даромад келтирувчи пулли хужжат;
- в) эмиссия қилувчи ва сотиб олувчи ўртасидаги мулкӣ муносабатни билдирувчи пулли хужжат;
- г) нотўғри жавоб йўқ.

2. Қимматли қогозлар:

- а) бланкалар шаклида бўлади;
- б) сертификатлар шаклида бўлади;
- в) облигациялар шаклида бўлади;
- г) нотўғри жавоб йўқ.

3. Қимматли қогозлар портфели - бу:

- а) фонд биржасида қайд қилинган қимматли қогозлар мажмуасидир;
- б) биржадан ташқари оборотда қайд қилинган қимматли қогозлар мажмуасидир;
- в) нотўғри жавоб йўқ.

4. Қимматли қогозларни эмиссия қилиш проспектини қайд қилиш учун эмиссия номинал қийматининг (1996 й.):

- а) 0,5 фоиз миқдорида солиқ солинади;
- б) 0,3 фоиз миқдорида солиқ солинади;
- в) 0,1 фоиз миқдорида солиқ солинади;
- г) солиқ солинмайди.

5. Қимматли қогозлар:

- а) инвестиция учун қўшимча манба яратиш мақсадида чиқарилади;
- б) жорий йилдаги бюджет камомadini пул маблағлари билан тўлдириш мақсадида чиқарилади;
- в) давлатнинг илгари қарзларини қоплаш мақсадида чиқарилади;
- г) тижорат банклари ликвидли заҳира активлари билан таъминлаш мақсадида чиқарилади;
- д) нотўғри жавоб йўқ.

6. Қимматли қогозлар эгаларининг даромадларини тўлашда қуйидаги қайси бир тўлов усули қўлланилади:

- а) дивиденд усулида тўлов;
- б) ўзгармас фоизли тўлов усули;
- в) погонали фоизли тўлов усули;
- г) ўзгарувчи фоизли тўлов усули;
- д) нотўғри жавоб йўқ.

7. Акция-бу:

- а) ўз қийматига нисба-

тан қатъий белгиланган фоиз шаклида даромад келтирувчи қимматли қогоздир;

б) ўз эгасига дивиденд олиш ҳуқуқини берувчи қимматли қогоздир;

в) нотўғри жавоб йўқ.

8. Акция:

а) акциядорлик жамиятининг устав фондида юридик ёки жисмоний шахснинг муайян ҳисса қўшгани тўғрисида гувоҳлик беради;

б) эгасининг мазкур жамият мулкидаги иштирокини тасдиқлайди;

в) эгасига дивиденд олиш ҳуқуқини беради;

г) даромад келтирувчи қогоздир;

д) нотўғри жавоб йўқ.

9. Дивиденд - бу:

а) бир шахс томонидан иккинчисига ёзиб берилган қарз мажбуриятини ифодаловчи қимматли қогознинг бир тури;

б) акциядан олинadиган даромад;

в) эмитентнинг қарздорлиги ва бу қарз учун фоиз тўлаш зарурлиги ҳақида гувоҳлик берувчи қимматли қогоздир;

г) нотўғри жавоб йўқ.

10. Облигация - бу:

а) ўз қийматига нисбатан қатъий белгиланган фоиз шаклида даромад келтирувчи қимматли қогоздир;

б) эмитентнинг қисқа муддатли қарз мажбуриятидир;

в) ўз эгасига дивиденд олиш ҳуқуқини берувчи қимматли қогоз;

г) нотўғри жавоб йўқ.

11. Қуйидаги ташкилотларнинг қайси бирлари облигацияларни чиқаришга ҳақли:

а) республика ҳукумати;

б) вилоят ҳокимиятлари;

в) корхоналар ва ташкилотлар;

г) акционер жамиятлари;

д) нотўғри жавоб йўқ.

12. Ҳазина мажбуриятлари - бу давлатнинг қарздорлигини тасдиқловчи махсус қимматли қогоз тури бўлиб, у:

а) фақат корхоналарга сотилади;

б) фақат аҳолига сотилади;

в) нотўғри жавоб йўқ.

БИР, ИККИ, УЧ! БИЛАҒОНДА - КУЧ!

ТЕНГ ТОМОНЛАР ОЧКОСИ ҲАМ ТЕНГ БЎЛСИН

Суратдаги квадрат ром домино гиштаридан ҳосил қилинган. Демак, ромнинг ҳамма томонлари узунлиги ўзаро тенг, лекин улар очколар йиғиндиси жиҳатидан бир хил эмас: юқори ва чап томонларда 44 очкодан, қолган томонларда эса 59 ва 32 очко бор.

Мазкур шаклда берилган доминолар иштирокида ҳамма томони 44 очколик бошқа бир квадрат ром ҳосил қила оласизми?

Уриниб кўринг, дўстлар! Мабодо уйингизда домино бўлмаса "қогоз домино" ясаб олиб, улардан фойдаланишингиз мумкин.

12-13 СОНЛАРДА ЭЪЛОН ҚИЛИНГАН "МАТЕМАТИКА" ЦИКЛОКРОССВОРДИНИНГ ЖАВОБЛАРИ

1. Алгоритм. 2. Доира. 3. Пифагор. 4. Катет. 5. Тангенс. 6. Кесма. 7. Тенглама. 8. Даража. 9. Радикал. 10. Марказ. 11. Апофема. 12. Вектор. 13. Аргумент. 14. Конус. 15. Аксиома. 16. Коший. 17. Киселёв. 18. Шкала. 19. Логарифм. 20. Сектор. 21. Алгебра. 22. Айлана. 23. Октаэдр. 24. Миқдор.

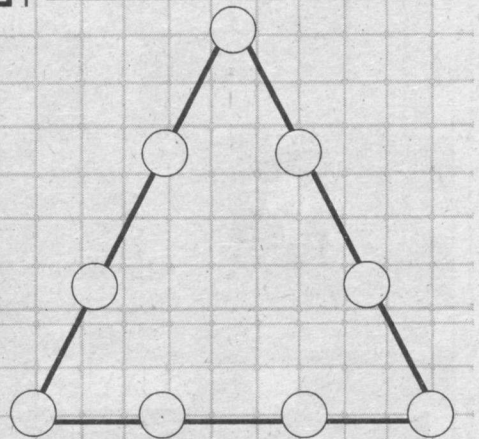
Берилган учбурчак томонларида бўш турган доираларга исмли рақамлар (1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9)ни шундай жойлаштирингки, ҳар бир томонга ёзилган сонлар йиғиндиси 17 бўлсин.

ЮЛДУЗЧАЛАРНИ ЎЧИРИБ, РАҚАМЛАРНИ ҚЎНДИРИНГ

$$\begin{array}{r} *1* \\ \times 3*2 \\ \hline *3* \\ 3*2* \\ \times *2*5 \\ \hline 1*8*30 \end{array}$$

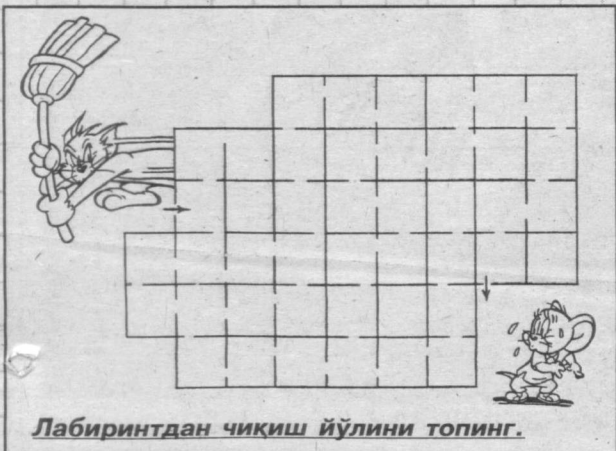
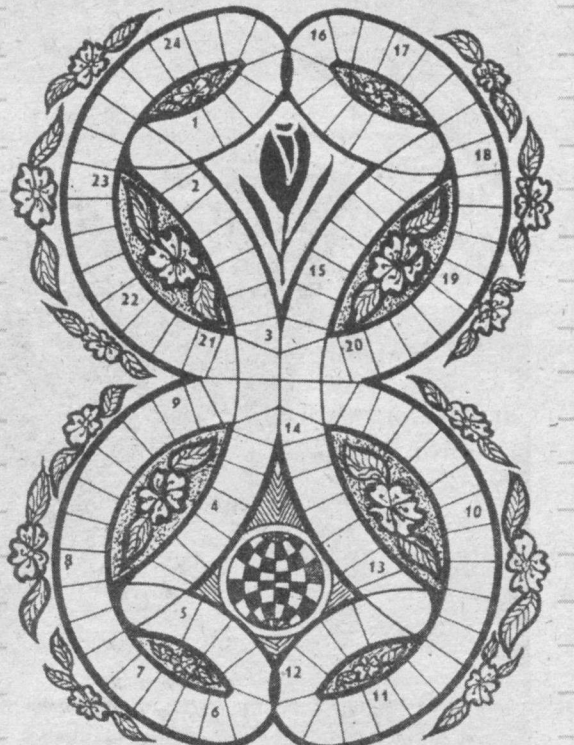
Берилган амалда сонлардаги рақамларнинг ярмидан кўпи ўрнида юлдузча (*) лар берилган. Ана шу юлдузчаларни рақамлар билан алмаштира оласизми?

Йиғиндилар "7" бўлсин!

ЧАЙН КРОССВОРД

1. Оналар қўшиғи. 2. Шароф Бошбековнинг "Темир хотин" жиддий комедияси қаҳрамони. 3. Ўттизинчи йилларда фаоллик кўрсатган ўзбек аёли, Юлиус Фучик асари қаҳрамони. 4. Ўзбек театр сахнасининг илк раққосаси. 5. Маърифатпарвар ўзбек шоираси. 6. Абдулла Қаҳҳор ҳикояларидан бири. 7. Абдулла Қодирийнинг "Меҳробдан чаён" тарихий романи қаҳрамони. 8. Ўзбек халқ достони. 9. Машҳур ҳинд раққосаси ва кино санъаткори, "Сангам" фильми ижрочиси. 10. Рус шоираси, "Тошкент шеърлари" туркуми муаллифи. 11. Ижодкор аёл. 12. Ўзбек аёллари орасидан чиққан илк тарихчи олималардан бири, Беруний номидаги мукофот номзоди. 13. Ч.Айтматовнинг "Момо ер" асари қаҳрамони. 14. "Она Ҳиндистон" фильмида бош қаҳрамонни гавдалантириш билан танилган санъаткор. 15. Ўзбек театр ва кино санъати соҳибаси, халқ артисти. 16. Лев Толстойнинг машҳур романи қаҳрамони. 17. Иззат Султоннинг "Имон" драмаси қатнашчиси. 18. Ипак газлама. 19. "Синчалак" қиссаси қаҳрамони. 20. Саид Аҳмаднинг "УФК" асари қаҳрамонларидан бири. 21. Соҳиб Жамолнинг "Гули сиёҳ" романи қаҳрамони. 22. Ҳамид Фуломнинг "Машъал" асаридаги аёллардан бири. 23. Зеб-зийнат буюми, тақинчоқ. 24. Таниқли ўзбек раққоса санъаткорларидан бири.

Лабиринтдан чиқиш йўлини топинг.

Том овқатланиши учун пичок, санчки ва учта балиқни топишга ёрдам беринг.

ЖАРЧИ

12

ЁШ ИҚТИСОДЧИ
YOSH IQTISODCHI 13, 14-сонлар 1998 йил 24 февраль

МАҲСУЛОТИНГ ҲАҚИДА БОЛАЛАРГА АЙТ, ОЛАМГА ДОСТОН БЎЛАДИ!

**“ЁШ ИҚТИСОДЧИ”ГА РЕКЛАМА ВА
ЭЪЛОНЛАРИНГИЗНИ ҚУЙИДАГИ МАНЗИЛ-
ДА БУЮРТМА БЕРИШИНГИЗ МУМКИН:**

700029, Тошкент шаҳри,
Мустақиллик майдони, 2-уй.

Мулоқот учун телефон:
(3712) 139-49-32.

КАНЦЕЛЯРИЯ МАҲСУЛОТЛАРИ
КЕНГ ИМКОНИЯТ ЮҚОРИ СИФАТ
АРЗОН НАРХЛАР
ИНГЛИЗ ТИЛИНИ МУСТА-
ҚИЛ ЎРГАНУВЧИЛАРГА
-ENGLISH
ONE TO ONE-
ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ
ХАЛҚ ТАЪЛИМИ
ВАЗИРЛИГИ ТАВСИЯ ЭТГАН

Т.: (3712) 144-10-25
Т./Ф: (3712) 144-52-71

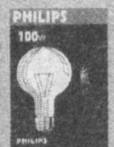
Инсоният тараққиёт пиллапоясига қадам қўйганидан сўнг матбуотни ўзига жарчи сифатида кашф қилди. Аввал матбуот гоёларни оламга достон қилувчи восита бўлди. Афсуски, фақат гоёлар билан қорин тўймайди. Зукко инсон ўзи яратган неъматлари билан матбуот орқали барчани хабардор қилиш лозимлигини ўйлаб топди. Ва дашмади. Агар сиз ҳам зукко бўлсангиз, аждодларингиз аънарасини давом эттиринг. Матбуот саҳифалари сизга мунтазир.

JAHN INTERNATIONAL A/S

Raffaello

Kinder
SURPRISE

Republic of Uzbekistan Tashkent city
Asaka street, 42
☎ 7-3712- 338-753

БУ — ЮҚОРИ ҚУВВАТ!

Tashkent, Mukimi Str. 96.
Tel: (3712) 53-57-42, 53-72-23.
Fax: 53-86-68.

ШОКОЛАД
TUFIN

Tufin. Ҳамиша бизнинг дастурхонимизда.

Дўконлар: Тошкент, Нукус кўчаси, 20-а уй. Тел: 56-65-92.
Наманган, Дўстлик шоҳкўч. 14-уй. “Барака-Р”.

HERSHEY'S®

AMIR Company Limited

Тел: (3712) 56-18-84, 56-70-11.
Fax: (3712) 56-31-44

Болалар, билагон, топагонлигингизни тезроқ, Наврӯз байрамигача баён қилиб, бизга юборинг. Биринчи бўлиб тез ва энг туғри жавоб йўллаганлар алоқа бўлимининг белгисиға асосан баҳоланади.

Биринчи ўринга: телевизор.

Иккинчи ўринга: /иккита/ гилдиракли чанги

Учинчи ўринга: /учта/ аудио плеер

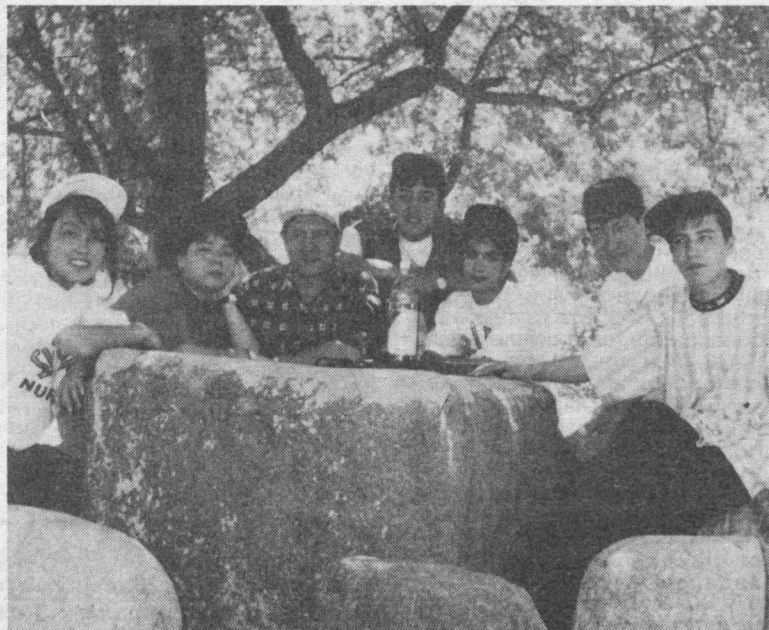
Жавоблар газета саҳифасининг айнан ўзига тўлдирилиши керак.

Синф раҳбарингиз исми-шарифи _____

Исм-фамилиянгиз _____

Манзилингиз /телефон/ _____

Чанги учун оёқ кийим ўлчами _____

Саҳифамиз муаллифи Суннатилла ҚЎЗИЕВ ижодий гуруҳи билан.

БЎШ ЎТИРМА

2 — Босқич

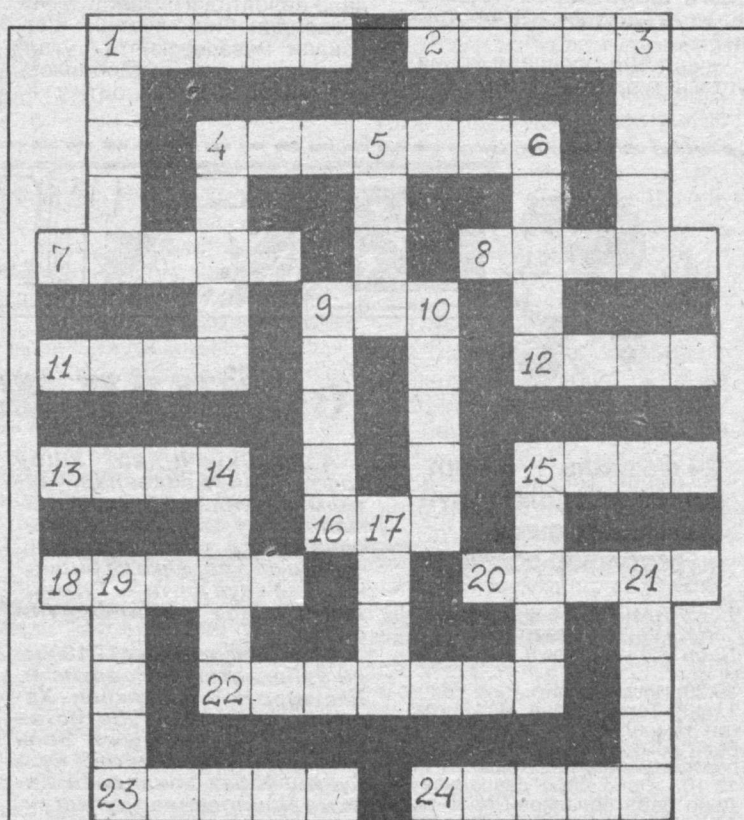
ҚАЛБАКИ ДОЛЛАР

Қоҳира бозорининг бир дуконида хориждан келган саёҳатчига кумуш сирга ёқиб қолди. У сиргани дукон эгаси билан савдолашиб, 6 Америка доллариға сотиб олишга келишди ва 10 доллар узатди. Лекин сотувчида қайтим топилмагач, у қўшни дукондан пулни майдалатиб харидорга қайтимни, яъни 4 Америка доллариғани берди ва кузатиб қўйди. Бир оздан сўнг, қўшни дукон эгаси югуриб келиб, доллар қалбаки эканлигини ва унга ўзининг пуллариғани қайтариб беришини сўради. Дукон эгаси нима қиларини билмай турганда, бу ҳодисани четдан кузатиб турган яна бир харидор қалбаки долларни унга сотишни сўради. Сотувчи: «Майли сотаман, фақат қанча доллар йўқотган бўлсам, шунчасини берсанг бўлгани», — деди.

Болалар, сизнингча харидор қанча доллар бериши керак?

Жавоб.....

КРОССВОРД

Энига:

1. Миллий кийим
2. Ёқимли товушлар
4. Бош шаҳар
7. Болалар журнали
8. Бепоев сув ҳавзаси
9. Тасвир
10. Сопол идиш
12. Ой
13. Мол-дунё
15. Тепалик ерлар
16. Ёнг ширин, ёнг аччиқ
18. Пиёда учун тор йўл
20. Касб
22. Халқаро спорт мусобақалари
23. Минерал модда
24. Унвон

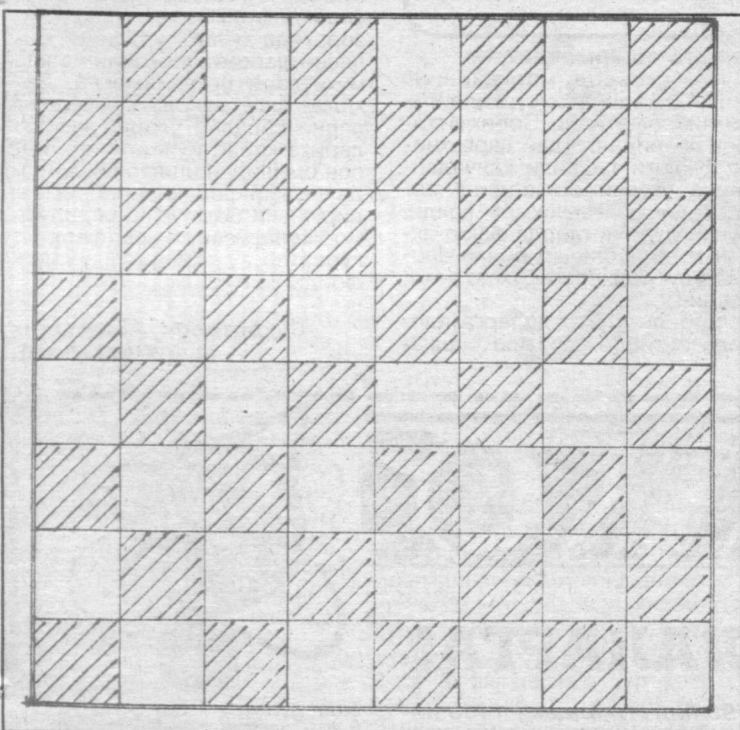
Буйига:

1. Муסיкий асбоб
3. Уч нурдан бири
4. Алоқа бўлими
5. Ҳарбий машина
6. Киракаш ёнгил автомобилъ
9. Ташкилот вакили
10. Қирғоқ бўйи
14. Шоколад дарахти
15. Суз уйини
18. Намозни бошқарувчи
20. Ер солиғи
22. Мевали дарахт

Ер марказидаги туннель

Агарда-ернинг марказидан туннель қазилса ва бу тешикдан сакрасак (ҳеч ниманинг тўсқинлиги бўлмаса) нима бўлади?

Жавоб.....

ШАХМАТ ДОСКАСИГА 8 ТА ФАРЗИННИ ШУНДАЙ ЖОЙЛАШТИРИНГКИ, УЛАР БИР-БИРИНИ УРА ОЛМАСИН

ЯШИРИНГАН СОНЛАРНИ ТОПИНГ

196 (25) 324

16 (27) 43

325 (..) 137

29 (..) 56

246 (..) 312

18 (..) 34

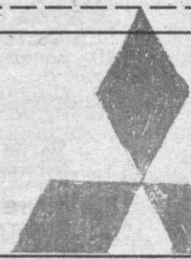
173 (..) 245

32 (..) 61

BMW-740	Top Cat
(ёшилмаси ўғун жой)	(ёшилмаси ўғун жой)
Rover 416	Bertone ZER
(ёшилмаси ўғун жой)	(ёшилмаси ўғун жой)
Mercedes C-Klasse	Gigliato Aerosa
(ёшилмаси ўғун жой)	(ёшилмаси ўғун жой)

ШИРИБОМ САҚИЧИНING ИЧИДАН ЧИҚҚАН АВТОМОБИЛ
РАСМЛАРИНИ ҚАЙСИ
МАРКАГА МОСЛИГИНИ
ТЎҒРИ ТОПИБ,
БЎШ КАТАКЛАРГА
ЁПИШТИРИНГ.

Бу белгилар қаси автомобил фирмаларига мансуб?

ИЛОҲИЙ НЕЪМАТ

— Ботир ака, сиз кўп йиллардан бери ўқувчи имкониятлари, истеъдоди, қобилияти мавзусида илмий ишлар олиб бораёсиз. Бу борада анча тажрибага эгасиз. Айтингчи, истеъдод ўзи нима?

— Истеъдод инсон ақлий имкониятини ўртачадан юқори даражасидир. Яъни болалар ўртасида жисмоний жиҳатдан фарқ бўлганидек, ақлий жиҳатдан ҳам фарқ бор. Масалан, баъзи болалар бакувват, кучли бўлса, баъзилари нимжон, ориқдир. Аммо уларнинг бу жиҳатлари ақлий имкониятлари билан боғлиқ эмас. Истеъдодли бола жисмонан кучли ё кучсиз бўлиши мумкин.

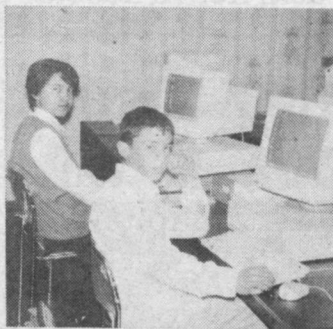
— Баъзилар истеъдод тугма бўлади деса, баъзилар оиладаги, ён-атрофдаги шарт-шароит билан вужудга келади, дейишади.

— Ҳеч ким истеъдодли бўлиб туғилмайди, балки бола маълум бир имконият билан дунёга келади. Бу имконият унинг қонида, наслида мавжуд бўлади. У ташқи муҳит, яъни таълим-тарбия ёрдамида юзага чиқиб истеъдодга айланади. Масалан, машҳур композитор Иоганн Себастьян Бахнинг аждодлари ичида 72та мусиқашунос одам ўтган. Аммо, агар болада тугма имконият бўлмаса, уни ҳар қанча тарбияламанг, ундан истеъдодли киши чиқмайди.

— Лекин болада тугма имконият бўлсаю, уни тарбиялашга шарт-шароит бўлмаса, истеъдод юзага чиқади-ми?

— Ҳар бир болада имконият куртаги турлича намоён бўла-

ди. Юқори ақлий имкониятларга эга болалар иккига бўлинади. Биринчиси, ўта зеҳнли, нодир қобилиятли болалар бўлиб, улар 12-13 ёшгача ўз соҳаларини таниб оладилар. Бундай болаларга барча моддий ва маънавий муҳитларни яратиш керак, холос. Иккинчи гуруҳдагилар ҳам юқори ақлий савияга эга. Лекин унчалик нодир эмас. Улар кўпчиликни ташкил этади. Улар турли соҳаларни яхши ўзлаштири оладилар. Демак, истеъдод тури қанчалик нодир бўлса, у шунчалик кам учрайди.

изланади, курашади, ривожланиш йўлидаги тўсиқларни енғади. Чунки ундаги илоҳий неъмат болани тинч қўймайди. Шунинг учун баъзан истеъдодли бўлса-да, уни ривожлантиришга шарт-шароит бўлмаган болалардан ҳам кўп ҳолларда буюк инсонлар етишиб чиққан. Уларга машҳур итальян мусиқачиси Паганини, ёзувчилардан Сервантес, Достоевский, Бальзак, олимлардан Ломоносов ва бошқалар кирди.

— Бугунги кунда Истеъдод маркази қандай ишларни

Бугунги кунда таълим-тарбия масканларида «истеъдод» сўзининг тез-тез ишлатилаётгани сир эмас. Баъзи мактабларда айрим ўқувчилар бир йилда иккита синфни ўқиб тугатаётгани, масалан, 5-синфдан 7-синфга ўтаётганининг гувоҳи бўлиб қоламиз. Бу нима? Мўъжизами? Ёки ҳар бир болада мавжуд бўлган яширин имкониятми? Бундай болаларни «Истеъдод» ёки «Вундеркинд» дейишмоқда. Хўш, истеъдод дегани ўзи нима? Бу саволга ойдинлик киритиш учун Ўзбекистон Республикаси Халқ таълими қошидаги Истеъдод марказининг директори Ботир ҚОДИРОВ билан суҳбатлашдик.

Истеъдод ривожланишининг икки омили бор: бири боланинг соғлиги, ақлий ривожланишининг ирсий хислатлари. Иккинчи боланинг атрофидаги, оила-сидаги шарт-шароит, муҳит. Улар бир-бирига таъсир этиши натижасида истеъдод юзага чиқади. Мана бир мисол, Қашқадарё вилоятидаги мактаб ўқувчиларидан бири бизнинг танловдан муваффақиятли ўтди. Аммо истеъдодини тарбияловчи оилавий шарт-шароити у қа-

дар яхшимас. Шундай бўлса-да, Истеъдод маркази кўмагида ёзги халқаро анъанавий аэрокосмик мактабга қатнашди. Бу ерда ўз иқтидорини намоён этиб, Покистонда бўлиб ўтган халқаро аэрокосмик мактабга тавсия этилди ва у ерда муваффақият қозониб қайтди.

Демак, ноёб қобилият ҳар қандай муҳитда ҳам баъзан ўзини кўрсата олади. Кучли истеъдод эгаси барибир ўзини кўрсатади, бунинг учун тинмай

амалга оширмоқда?

— Истеъдод марказининг ташкил этилиши мустақиллигимиз шарофатидир. Собик Иттифок даврида бундай даргоҳнинг йўқлиги туфайли қанчадан-қанча ўқувчи ёшларнинг истеъдоди юзага чиқмай қолди. Чунки ўша пайтларда фақат ақлан қоқ болалар билан алоҳида шуғулланишга рухсат этилганди.

Қобилиятли болаларга алоҳида эътибор қаратиш бошқа-

• Истеъдод

ларни ҳақорат қилиш деб тушунтирилди. Аслида эса боланинг боладан фарқи бор.

Бугунги кунда республика Истеъдод марказида зеҳний, ақл-заковати юқори даражада ривожланган ўқувчи ёшларни танлаб олиш имкониятини берадиган махсус тестлар ишлаб чиқилган. Бундан ташқари катта ҳажмдаги маълумотларни олиш, уларни автоматик равишда ўқиш, қайта ишлаш, саралаш, хотирада сақлаш каби компьютер технологияси занжирини ишлаб турибди.

Ўтган уч йил ичида марказ ходимлари ҳар бир вилоятда бўлиб, бирламчи саралаш жараёнидан ўтган 35 мингга яқин ўқувчилардан тестлар ёрдамида, уларнинг ақлий имкониятлари ҳақида маълумотлар олдилар. Маълумотлар асосида юқори ақлий лаёқатга эга болалар турли ўқув масканларига тавсия этилдилар. Ҳозирги пайтда марказимизда истеъдодли ўқувчи ёшлар банки ташкил этилди. Бу ёшлар ҳудудларида филиалларимиз ходимлари назоратида бўлиб, уларнинг оилавий шароитлари, билим олиш муҳитлари ўрганилмоқда. Зеҳнли, ақлу заковатли ўқувчиларни саралаб, уларни лаёқатларига қараб йўналтириш, инсон омилидан ишлаб чиқаришда унумли фойдаланиш демакдир. Яъни бола ўз қобилиятига мос келадиган соҳада фаолият кўрсатса, у жамиятга кўпроқ фойда келтиради.

Суҳбатдош: Абдумалик АБДУРАХМОНОВ

«ОЙНАИ ЖАҲОН» — БОЛАЛАРГА!

24 февраль — 3 март кунлари болалар учун тайёрланган кўрсатувлар дастури.

СЕШАНБА, 24 февраль.
Ўз.ТВ. 1-дастур.

- 10.05. Болалар учун «Беш бармок».
- 10.30. Инглиз тили.
- 11.40. Тоғай Мурод. «От йиғлаган томонда». Йўлдош Охунбоев номидagi Ёш томошабинлар театрининг спектакли.
- 18.10. «Дона бобо даврасида». Дона бобо болаларни одоб-ахлоққа чорловчи ривоятлар ва тез айтиш, топишмоқлар асосида суҳбат ўтказди.
- 20.10. Оқшом эртаклари.

Ўз.ТВ. 2-дастур.

- 18.15. «Ерилтош». Мульттўплам.
- 18.35. «Еввойи хайвонот олами».
- 19.05. «Кўзгу».
- 19.55. «Сеҳрли ўлка ҳақида ҳикоя». Британия.

Ўз.ТВ. 4-дастур.

- 18.50. «Мульттомоша».

ЧОРШАНБА, 25 февраль.

- Ўз.ТВ. 1-дастур.
- 9.20. «Гулгўналар». Болалар учун киножурнал.
- 10.30. «Алифбо сабоқлари».
- 18.10. «Тасвирчи Кипс кимсасиз оролда». Мультфильм.
- 20.10. «Оқшом эртаклари».

Ўз.ТВ. 2-дастур.

- 18.15. «Жаҳон халқлари эртаклари».

Ўз.ТВ. 4-дастур.

- 18.50. «Мульттомоша».

ПАЙШАНБА, 26 февраль.

- Ўз.ТВ. 1-дастур.
- 9.30. «Зумраша». Болалар учун киножурнал.
- 10.25. Янги алифбонинг ўрганими.
- 11.25. «Оқ кема». Бадий фильм.
- 13.10. «Рикки-Тикки-Тави» Республика кўғирчоқ театрининг спектакли.
- 18.10. «Кичкинтоймиз-гизинг-тоймиз».
- 20.10. Оқшом эртаклари.

Ўз.ТВ. 2-дастур.

- 18.15. «Эркатой». Болалар учун дастур.
- 18.55. «Бўш ўтирма».
- 19.55. «Катта танаффус».

Ўз.ТВ. 3-дастур.

- 21.35. «Бахтли болалар». Телекўрсатув.

Ўз.ТВ. 4-дастур.

- 18.45. «Мульттомоша».

Азиз ўқувчилар! Ушбу ҳафта ажойиб воқеалар, унутилмас кунлар, буюк алломаларнинг таваллуд топган саналарига тўғри келяпти.

Тошкентда, ўлкада биринчи олий ўқув юрти — Туркистон Давлат дорилфунуни очилди.

85 йил муқаддам 1913 йили Ўзбекистон халқ артисти, бастакор Наби Солиқович Ҳасанов туғилган. Ўзбекистон шоири ва драматурги Эсон Раҳимов, «Ўзбекистон бўлбули», ўзбек хонандаси Ҳалима Носировалар туғилган.

Қорақалпоқ шоири Хўжамат Аҳмедов ва Избосар Фозиловлар ҳаёт бўлганларида 90 ёшга тўлишар эди. 95 йил муқаддам ўзбек шоири Абдулла Авлоний туғилган эдилар. Ўзбек шоири Олтой Қоразев Боис ва ўзбек драматурги Зиннат Фатхуллинлар ҳаёт бўлганларида 95 ёшга тўлишарди. 105 йил муқаддам 1893 йили эски Тошкент кўчаларига илк бор ном қўйилган. Шаҳар ҳукмдорининг қарори билан эски шаҳарнинг 17 кўчаси ва тор кўчаларига ном қўйилган. Булар Тахтапўл, Жаркўча, Самарқанд-Дорбоза, Чигатой, Арпапоя, Уқчи ва бошқалар.

1878 йил, 120 йил муқаддам таниқли ўзбек кинооператори Худойберган Девонев туғилган.

125 йил муқаддам, 1873 йили Туркистон ипакчилик мактаби очилди.

1868 йили, бундан 130 йил муқаддам халқ шоири, дostonчи Эргаш Жуманбулбул ўғли туғилган эди.

140 йил муқаддам, 1858 йили ўзбек демократ шоири Ф у р қ а т - З о к и р ж о н Холмуҳаммад ўғли туғилган.

145 йил муқаддам, 1858 йи-

ли ўзбек демократ шоири Завқий-Убайдулла Солиҳ ўғли туғилди. 220 йил муқаддам, 1778 йили таниқли ўзбек файласуфларидан бири Шермуҳаммад Мунис Хоразмий туғилди. 560 йил муқаддам, 1438 йили Шарқнинг атоқли шоирларидан бири Хусайн Бойқаро туғилган.

Savollar murakkab bo'lsa...

Men bolalar uchun beriladigan ko'rsatuvlarni har doim ko'rib boraman. Menga «Bolaligim — poshsholigim», «Nurli kelajak» videokanallari juda ham yoqadi. Ayniqsa, 15-fevralda berilgan «Bolaligim — poshsholigim» videokanali juda qiziqarli bo'ldi. Lekin guruch kurmaksiz bo'lganday 16-fevralda berilgan «Omad g'ildiragi» nomli ko'rsatuv esa zerikarliroq chiqdi. Chunki, ko'rsatuvda berilgan savollar juda oson. Xatto, men ham ular bilan barobar javob qaytarib turdim.

Ayniqsa, chol oltin baliqdan nima so'radi, kabi savollarga hamma ham oson javob topadi. Agar, savollar murakkabroq bo'lsa, ko'rsatuvdan biz ham nimanidir o'rganarmidik.

Istardimki, ikkala tomonga beriladigan savollar murakkabligi teng bo'lsa. Ko'rsatuvda respublikamiz ramzlari-bayrog'i, gerbi, madhiyasi haqida, konstitusiyamiz haqida, tarixiy shaxslar, olim-u fuzalolar va ularning qilgan ishlari haqida ham savollar kiritilsa, yanada foydali bo'lardi...

Hikmatilla ABDULLAEV, Toshkent shahri Yunusobod tumani 273-o'rta maktabning 8 «A» gimnaziya sinfi o'quvchisi.

595 йил муқаддам, 1403 йили буюк мунажжим, ўз даврининг ажойиб мутафаккири, Улугбек мактабининг энг йирик арбобларидан бири Аловутдин Али ибн Муҳаммад Самарқандий туғилган. 940 йил муқаддам 1058 йили йирик Ислон назариётчиси Абу Ҳамид Ғаззолий туғилди.

1025 йил муқаддам, 973 йили Ўрта Осиёнинг энциклопедист олими, мунажжим, математик, мутафаккир Беруний — Абу Райҳон Муҳаммад ибн Аҳмад туғилганлар.

1130 йил муқаддам, 873 йили ўрта аср шарқининг машҳур энциклопедисти, файласуфи Абу Носир Фаробий туғилган. 1215 йил муқаддам, 783 йили Муҳаммад Ибн Мусо Ал-Хоразмий туғилди.

Бу йил Тошкент шаҳри 2015 ёшга тўлди.

23 февраль куни Чехославкия миллий қахрамони, ёзувчи, журналист, бир неча бор Ўрта Осиёда бўлган Юлиус Фучик туғилганига 95 йил тўлди. Тошкентда Юлиус Фучик уй-музейи ташкил этилган.

25 февраль 1980 йил — Суриянинг миллий байрами. 25 февраль 1961 йил — Кувайтнинг миллий байрами.

27 февраль 1844 йил — Доминикан Республикасининг миллий байрами — Мустақиллик куни.

— Ҳа, бу ҳафта ажойиб тарихий воқеалар, буюк алломаларнинг юбилей кунларига тўғри келяпти. Улар ҳақида газетамиз саҳифаларида ва Ўзбекистон телевидениесининг бир қатор кўрсатувларида қизиқарли материаллар бериб борилади.

ШАНБА, 28 февраль.

- Ўз.ТВ. 1-дастур.
- 9.00. «Шоҳрух клуби».
- 9.20. «Балоғат бекати». Ўсмирлар учун.
- 10.20. «Яшил чироқ». Телемусобақа.
- 18.00. Мульттола.
- 18.15. «Кўшигим, жон кўшигим». Кўрсатувни Ўзбекистон халқ артисти Шермат Ерматов олиб боради.
- 19.50. Оқшом эртаклари.

Ўз.ТВ. 2-дастур.

- 9.00. «Бугуннинг боласи».
- 9.20. Саргузашт фильмлар экранни. «Геракл саргузаштлари».
- 11.25. «Кичкинтой экранни».
- 17.40. «Жонни Квест саргузаштлари». Мультфильм.
- 18.15. «Боланинг тили».
- 18.30. «Сув ости дунёсига саёҳат».

Ўз.ТВ. 4-дастур.

- 10.25. «Биргаликда қулайлик».
- 11.25. «Шанба эртаги».
- 12.35. «Ёш истеъдодлар».
- 18.45. «Мульттомоша».

ЯҚШАНБА, 1-март.

- Ўз.ТВ. 1-дастур.
- 8.25. «Камалак». Болалар учун кинодастур.
- 10.00. «Ватанимга хизмат қилман».
- 14.10. «Болалигим — пошшолгим». Кичкинтойлар учун видеоканал.
- 18.00. «Сеними, шошмай тур». Мультфильм.
- 18.10. Болалар учун «Ҳа-ҳа-ҳа!». Ханда, ҳажвия, хангомалар.

Ўз.ТВ. 2-дастур.

- 9.00. «Боланинг тили».
- 9.15. «Катта танаффус».
- 12.30. «Шамол қироли». Болалар экранни.
- 17.10. Мультпанорама.
- 18.15. «Сув ости дунёсига саёҳат».

Ўз.ТВ. 4-дастур.

- 9.00. «Хайрли тонг».
- 9.55. «Яқшаба эртаги».
- 14.30. «Жонли сайёра».
- 16.25. «Мультэкран».
- 18.45. «Мульттомоша».

ДУШАНБА, 2 март.

- Ўз.ТВ. 1-дастур.
- 18.10. Мультфильм.
- 20.10. Оқшом эртаклари.

Ўз.ТВ. 2-дастур.

- 18.15. «Ерилтош». Мульттўплам.

Ўз.ТВ. 4-дастур.

- 18.45. «Мульттомоша».

СЕШАНБА, 3 март.

- Ўз.ТВ. 1-дастур.
- 20.10. «Оқшом эртаклари».

Ўз.ТВ. 2-дастур.

- 18.15. «Ерилтош». Мульттўплам.
- 18.35. «Еввойи хайвонот олами».

Ўз.ТВ. 4-дастур.

- 18.50. «Мульттомоша».

Тоҳир МУЛЛАБОЕВ, Ўзбекистон телевидениесининг «Болалар» бош муҳарририятининг гуруҳ раҳбари.

ОЛИС УТМИШ САБОҚЛАРИ

Ўтмишдаги буюк алломалар ҳаётини ва уларнинг инсониятга қолдирган улкан маънавий ва маданий меросини, у меросларнинг ёзилиш тарихини, умуман ота-боболаримизнинг тарихларини зўр қизиқиш билан ўқиб ўрганиб борардим. Бу қизиқиш менинг доимий оdatига айланган. Ҳамон ўқиган, эшитган қизиқ воқеалар, тарихий ҳужжатларни авайлаб, алоҳида ўрамларда асрайман. Улар менинг мактабим, устозим эрурлар, Она-Ватани, ўз халқининг ўтмиш тарихи — унинг буюк сабоқларини билмаган кишиларни эса гофил фарзандлар деярдим. Мана жонажон Ўзбекистонимиз мустақил бўлди. Она диёримизнинг қаноти кенг ёзилиб, дунё бўйлаб эркин парвоз қилмоқда. Етти иқлим давлатлари уни таниб, аҳлу фуқаролари қадимий улкан тарихга эга бўлган, дунёга буюк олимларни, маърифат даҳоларини берган, башарият тарихи пойдеворини олтин ғишлар билан мустаҳкамлаган, буюк саркардаларнинг она элига фидоийликларини оламга таратган, буюк ипак йўлида жаннатий манзилларни яратган, дунё тижоратчилари, зиёратчиларни оҳанрабодай ўзига тортган она Ватанимиз шукуҳи дунё бўйлаб кенг тарқалмоқда. Бизнинг бўронли тарихимизни, асрлардан асрларга ошган озодлик курашларимизни билмаганлар ёки уларни менсимаганлар, диёримизни осон мустақилликка эришди демоқдалар. Уларнинг дилларида меҳр ўрнига ғараз тутунлари бурқсиётгандек кўринади. Турон, Туркистон, Мовароуннаҳр, Ўрта Осиё деган номлар билан қадимий диёримиз ўзининг олис ҳаёти йўлида неча бор йиқилиб, неча бор оёққа турди. Унинг тўрт томонидан босқинчилар бирин-кетин бостириб, қирғинбарот билан кела берганлар.

— Киру, Доро ҳам, Искандар Зулқарнайн-у, Чингиз ҳам, Россия подшоҳлари ҳам жафокаш диёримизда дарё-дарё қонлар оқизганлар. Мен туғилган биргина қишлоқда ҳам Каллаҳона, Янгимозор, Шохидон деган қирғинликни эслатувчи жойлар бор. Жалолитдин Мангуберди ҳам, Заҳириддин Муҳаммад Бобур ҳам, Собир Раҳимов ҳам она диёримиз эркинлиги, озодлиги йўлида ўзга элларда жанг қилиб, ҳалок бўлдилар. Акмал Икромов, Файзулла Хўжаев, зарбардаст қалам соҳибларимиз Фитрат, Чўлпон, Элбек, Усмон Носир ва бошқа бир қанча ҳақиқий эл фарзандлари она Ватан деб бошларини ёвузлар қўлига тутдилар. Уларнинг тақдирларини ўйласак юракларимиз ёниб кетади. Қизил империянинг қарийиб етмиш йиллик даврини биз қариялар жуда яхши биламиз. Ишбилармон, моҳир, миришкор деҳқонларимиз бойлик яратганларида уларнинг бойликлари тортиб олинди. Ўзлари сургун қилиниб, ўзга юртларда сарсон-саргардон бўлдилар. Маърифатимизни йўқ қилиш учун ҳужум бошланди. Подшо малайлари, саводсиз юғурдаклар элимизнинг фозилларини, зиёлиларини ҳибсга олдилар. Улар яратган китобларини кўчаларга чиқариб, гулхан қилиб ёқдилар. Дом дараксиз йўқ қилдилар. Мен бир дўстимнинг мулло отасиникида бир дунё араб, форс, турк, ўзбек тилида ёзилган китобларни кўрганман. Қулоқларни синф сифатида йўқ қилиш баҳонасида дўстимнинг отасини қамаб, йўқ қилдилар. Китобларини ҳам маҳв этдилар. У йўқ қилинган китобларни уйласам, халқимизнинг бой маданият тарихи йўқ қилинди деб юрагим ўртанади. Қанчалик

(Давоми. Боши ўтган сонларда).

шафқатсиз одамлар қизил империянинг хизматида бўлиб, бу маънавий дунёмизни жар ёқасига элтганлар.

Элимизнинг умуман сомонийлар, қорахонийлар, Темур ва ундан кейин ўтган ҳокимлар замонларида яшаб, ижод этган, дунёвий, диний илмларни таълимоту маърифатни олам тузилиши ва одамнинг пайдо бўлиши тўғрисида нодир асарларни ёзганлар, дунёга номи кетган алломаларимизнинг мерослари хорижий мамлакатлар кутубхоналарини, илмий марказлари, музейларини безаб турбди. У қўлёзма, ягона нусха-

қат билан истиқболимиз учун фидоий бўлиб, хизмат этишди. Биз уруш кўрган кексалар юрт тинчлиги — ҳаёт тинчлиги эканлигини яхши биламиз. Боғларимизга чанг тушмасин, оқар сувларимиз тиник бўлсин. Юртимиз обод, халқимиз маъмурчиликда осойишта ҳаёт кечирсин, деймиз.

Бугун йўқотилган турли йўллар билан ўмариб кетилган маданий, маънавий бойликларимиз қайси хорижий мамлакатларда сақланаётганлиги, уларнинг миқдори аниқ кўрсатилиб, жумҳуриятимизда чиқаётган ойнома ва рўзномаларда

ўрта мактабда, тўртинчи синфда ўқитишни бошладим. Шунингдек кечки саводсизликни тугатиш курсида машғул олиб бордим. Болалар билан дарсни яхши олиб бордим. Лекин саводсиз шиликорлар роса жонимга озор беришди. Қиш ойларида чўян печкага кўмир қалаб, роса қиздирганимизда, кекса шиликор саводсиз отахонлар бирин-кетин кириб келишарди. Улар зах жойда ҳаёт кечирганлариданми, баъзилари кўнори сувини ичиб, баъзилар нос чекиб ёки овқатларига туйилган аччиқ гармдорини кўп со-

Назармат

даги буюк адабий меросларимизни қай йўл билан дунёнинг тўрт томонидаги турли давлатларга бориб қолганлигини ҳеч ким аниқ айта олмайдди. Лекин ўша маънавий бойликларимизни талаб кетган давлатларнинг бугунги билимдонлари мустақилликка эришган Марказий Осиё давлатларига зўр қизиқиш билан келиб, дунёда бундай алломаларни етиштирган давлатлар борлигини билмас эканмиз деб, шаҳарларимизни қадимий обидаларни, тарихий жойларимизни, улкан маданий меросимизни, обод ва гўзал заманимизни ҳайрат билан зиёрат этиб кетмоқдалар. Ишбилармонлари ҳамкор бўлиб, биргаликда янги корхоналар яратмоқдалар.

Биз шу она заминнинг фарзандлари ўтмиш тарихимиз ва бугунги мустақил диёримиз билан қанчалик фахрлансак арзийди. Фахрланиш, бу меҳру оқибатни кучайтиради. Меҳру оқибатимиз, каттадан кичик фуқаромиз қўлни қўлга бериб, давлатимиз атрофида йиғилиб ақлу идрок билан, меҳру садо-

эълон қилинмоқда. Улар ўз ватанимизга қайтамыз, деяётгандай юракларимизни ўртайдди. Бунга бефарқ қараб бўлмайди. Дунёнинг деярли ҳамма давлатлари Ўзбекистонимиз билан дипломатик алоқалар ўрнатиб, элчихоналарини очмоқда, турли соҳалари бўйича элчилари келиб турибди. Қани энди у муҳтарам жаноблар билан мусохаба юритиб, юртларида сақланаётган бойликларимизни, ёдгорликларимизни, қадимий тарихий обидаларни ўз мустақиллигига эришган кўп жафоларни бошидан кечирган она-Ватанимизга холис хоҳиш билан қайтарсалар. Балки шундай кун келур. Ноумид шайтон деганлар. Эгаси норози бўлган мулк бировга вафо қилмайди.

Ҳамма жонзотда нафс, емак-ичмак бор. Дунёни ақида этиш, фикрлаш, она Ватани обод этиб, турган жойини безаб ҳаёт кечириш фақат инсонга насиб этган деган фикр дилимдан ўтади. Қишлоғимиздаги билим юртида ўқиб юрган вақтларимда ҳам шунини ўйлардим. Билим юрти 1935 йилда аъло баҳолар билан тугатдим. Мен у ерда деворий варақа муҳаррири бўлиб, Ёшлар иттифоқи уюшмасининг аъзоси эдим. Шеърлар ёзиб, мактабларда, аҳли йиғинларда уни қотириб ўқирдим. Билим юртини битиришим билан мени Сирдарё бўйидаги атрофи шилипоялар билан ўралган кичиккина қишлоқ мактабига ўқитувчи этиб юбордилар. Қишлоқ атрофи айланма зовур бўлиб, унда сизот сувлари тўлиб турарди. Юзга яқин хонадони бор эди. Қайси уйга кирманг деворларининг ярмигача зах кўтарилиб, ғалати, бадбўй, намхуш ҳидлар таралиб кишини беҳуш этарди. Мен бу ердаги одамлар темир йўлга яқин тепаликка кўтарилиб, қуруқ тошлоқ ерларда ҳаёт кечирсалар бўлмайди деб ўйлардим. Қишлоқ кўчаларидан ўтсам, юзимга чивин тўдалари урилари. Юзлари салқинган ўқувчиларимни кўриб юрагим баттар эзиларди. Уларнинг оталари «тошлоқда шоли битмайди, биз бу ерларда шоликормиз» деб қурбақалар ин қўйган ботқоқлар қуршовида, захкаш ерларда ҳаёт кечиришарди.

Мен бу мактабнинг тўлиқсиз

либ ичиб, қарахт бўлиб олишарди ва шу аҳволда гиёҳвандлик кайфиятиданми бирин-кетин мудрашга тушишарди. Парта айланиб, кимнинг ёнига борсам, бошини кўтармасди. Кўлим билан турсам, «Э... э... э... домлажон!» деб «А» ҳарфини имиллаб ёзишга тушиб кетарди. Ҳар куни шу аҳвол эди. Куздан кўклагача ҳам шу аҳвол содир бўлди. Улар гапнинг рости «А» дан нарига ўтишмади.

Фарход ГЭСи қурилиб, Сирдарё тўсилганда, ўша мен биринчи марта ўқитувчи бўлган Янгикўрғон қишлоғи сув остида қолиб кетганди. Қишлоқ аҳолисининг бир қисми темир йўл ёқасига, бир қисми бошқа юқори қишлоқларга кўчирилган. Фармонкўрғон аҳли эса Бекобод металл заводининг шимол томонидаги Жумабозор қишлоғига яқин жойларга макон қуришган. Мен ўша ёш ўқитувчи бўлган йилларимни эслаб, Мирзачўл, Бекобод томонларга кўчиб кетган юртдошларимни ва улар ичида биринчи муҳаббатим ҳам кетганлигини эслаб, шу шеъримни ёзганман.

КИЯТОВ ЎЖИ!

Илмлар хазинаси —
Бебаҳо олтин — китоб.
Янгилар сирини
Қилади бизга хитоб.

Шунинг учун ўқиб сен
Кўлдан қўйма китобни.
Бошимиз узра доим
Чарақлаган — офтобни.

Китоб йиртма, этма хор,
Тинмай излан, билим ол.
Шундай қилсанг эй,
дўстим,
Бахтдан топасан иқбол.

Китоб — билим манбаи
Сен-чи, билимга ташна.
Мустақил юртимизда
Камол топ, гулла, яшна!
Акбар Йўлдошев

УЧҚУРҒОН ҚУШИҒИ

Сирдарё сирлисан, бошингда тўғон,
Ётар сув остида қадим Учқўрғон,
Саиду, Фармону, Янгикўрғоним,
Бор эди-ох, унда гўзал жонимим.

Сувингда пинҳондир, орзу ўйларим,
Дилбарим соғинчи эрур куйларим.

Ёдимда қўлимни олгани қўлга,
Лекин у айтмовди кетарин чўлга,
Кўчни қарвонда кўргандим у кун,
Висоли бўлганди сароб мен учун.

Қаерга кетди деб сўзларман ҳамон,
Чўлдаги боғларни кезарман ҳамон.

Ётар сув остида қадим кўрғоним,
Бор эди танлаган унда жонимим...
Сарсари еллардай ўйларим кетди,
У еллар фарёдим, балки унутди.

Қарайман энди у чаманзор чўлга,
Чиқар деб, ох, қачон дилбарим йўлга.

ЭЗГУ НИЯТ ЙУЛИДА

Мен ёзги каникулга чиққанимда, ўқишни давом эттириш учун Самарқанддаги Дорилфунунга кетдим. Кириш имтиҳонларини топшириб олий билимгоҳнинг филология, яъни тил ва адабиёт факультетига ўқишга кирдим. Самарқанд катта маданий марказ, билимлар шаҳри. Талабалик йиллар-ёшликнинг олтин даври. Ҳа, ўн етти, ўн саккизга етган йигит қизларнинг етилган, гул чиройига тўлган йиллари. Қадимий, тарихий Самарқандни ер юзининг сайқали дейишади. Бу ерда инсониятнинг буюк обидалари, бекиёс тарихи авлодларга ўз нуфузини кўз-кўз этиб турибди. Кўчаларида юрсам олдимдан буюк алломалар чиқиб ҳол-аҳвол сўраётган туюларди. Менга гўё бетакрор нақшлар осмонўпар бинолар ўз устларининг тарихидан ҳикоя бошларди. Шаҳар атрофидаги тепаликлар эса биз ҳам бир замонлар шаҳар эдик, дегандай асрий хомушликларда пинҳоний сирларини шабада қано-тида шивирлаб, юзларимни силаб ўтарди.

Бу ерларда соҳибқирон Амир Темур, янги фотиҳлик юришларига қўшинларини сафга тизаётгандай. Бу ерда илму маърифат даҳолари Абу Абдулло Рудакий, Абдурахмон Жомий, Камол Хўжандий, Алишер Навоий, Заҳириддин Бобур, Мирзо Улуғбек, Абдураззоқ Самарқандий, Хўжа Аҳрор Вали ва бошқа зотлар Регистон майдонида ўз тарихларини ҳикоя қилишга йиғилишгандай. Тоғ этагидаги олис қишлоқда туғилган мендек дунё кўрмаган бир бола, улғайиб, навқиронлик йилларини таҳсил олишга бағишлаб азим шаҳарга келса, унинг таассуротлари бениҳоя бўларкан. Эшитмаган, кўрмаган ҳар бир нарсга, менга мўъжизадек туюларди. Мен дастлабки йили Самарқанднинг кўчалари, боғлари, хиёбонларида шундай афсонавий таассуротлар билан юрдим.

Дорилфунунда янги дўстлар орттирдим. Ойим болалагимда кечалари ўтмишдан узоқ ҳикоялар айтиб, охирида «яхши билан юрсанг етарсан муродга, ёмон билан юрсанг қоларсан уятга», — дерди. Талабаларнинг ҳам ичида ҳар хили бор. Ота-онаси, зоти яхши йигит, қизларнинг юриши, туриши, ўзини туттишлари, ўқишлари ҳам кишининг ҳавасини келтирарди. Мен яхши кийиниб, яхши муомалали талабалар билан дўстлашдим.

ТАМОМ

Орзу

Меҳрибон ойижоним мени доим бувимга ташлаб кетадилар. Узлари эса уза юртлардан ҳар хил ширинликлар, яна алланималар олиб келиб бозорда сотадилар. Ойимнинг айтишлари-ча, тезроқ пуллари купайса, менга ҳали ҳеч-бир бола тушида ҳам кўрмаган кийимларни кийди-

ТЕЗРОҚ КАТТА
БЎЛСАМ

риб, ширинликларнинг энг аслларини едирармишлар. Менинг юриш туришимдан эса ҳаммининг оғзи очилиб қоларкан.

Ойим билан гаплашгим келиб, олдиларига борсам, кўлимга телевизорда курсатадиган турли-туман ширинликлардан берадилар-да, «борақол, уйнай-қол», дейдилар. Ва ўз ҳисоб-китоблари билан овора бўладилар. Мен эса ойимнинг бушап-ларини кутиб ухлаб қоламан. Эрталаб турганимда эса ойим кетиб қолган бўладилар. Бир куни бувимга: «Сиз ойимга айтинг, бошқа кетмасинлар», дедим. Улар булса: «Вақтида бирор уқиш, ёки касбнинг бошини тутмагандан кейин, энди шунақа қилиб сени боқмаса, қандай боқадилар», дея жеркиб бердилар.

Эҳ, тезроқ катта була қолсайдим, ойимни сира бозорга юбормасдим. Бувим айтган уша уқишда яхши ўқиб, куп-куп пул топиб келардим. Шунда бувим билан ойимнинг тили билан айтганда «пул топиш йулни билмайдиган» дадамни ҳам биз билан бирга яшашларига кундирардим.

Ана шундагина мендан бахтироқ бола бўлмасди. Қанийди, тезроқ катта була қолсам!..

**Шерзоджоннинг гапини
Хурматой қозғозга
туширди**

Кўзгу

МЕҲМОН
КЕЛГАН КУН

Бутун синф раҳбари бошчилигида Наргиза ва уртоқлари Амир Темур музейига, сунгра ҳайвонот боғига саёҳат қилишмоқчи эди. Аммо, айнан шу бугун узокдан Наргизанинг уйига қариндошлари меҳмон бўлиб келишди. Кечагина уни саёҳатга бориши учун рухсат берган ва чиройли кўйлагини дазмоллаб қўйган ойиси: «Саёҳатга бормай қўя қол. Менга ёрдамлашасан. Бир узим кийнаиб қоламан», — деди.

Бундай гапни кутмаган Наргиза жуда хафа бўлди. Ҳатто амакисининг кизи Лола билан ҳам унчалик хушламай гаплашди. Эрталабдан кайфияти бузилган қизини она бир чеккага чақириб, овулмоқчи бўлди ва:

— Қизалоғим, меҳмонлар олдида мени хижолат қилмагин. Бошқа куни узим шаҳар бўйлаб сайрга олиб бораман, — деди.

— Сизнинг оборганингиз керакмас. Уртоқларим билан борганим яхши эди, — деб Наргиза кузига ёш олганича уз хонасидан чиқмади...

Қани, айтинлар-чи, Наргизанинг иши тугрими?
Хурматой ШОМУРОВА

Маҳалламизда яшайдиган чеварникига утувдим. Бироз суҳбатлашиб қолдим. Шу орада унинг 2-синфда ўқийдиган қизи мактабдан келиб қолди. Кириб келди-ю ойисининг қулига қоз тутади ва «Ойи, устоз бериб юбордилар», деди. У хатни ўқиди-ю нолий бошлади. «Э, ўқишларинг ҳам қуриб кетсин, шунча пулни қаердан топаман. Отанг билан сизларни кийинтирамизми, едирамизми, яна мактабга пул...»

Одатда мактаб таъмирига пул ўқув йили тугаши арафасида йиғиларди, қанақа пул эканини билолмай ҳайрон бўлиб турганимни сизди шеклиди, чевар: «Утган сафар ота-оналар мажлисига борганимда ўқитувчи айтвудди, едимдан кутарилибди, мана энди езиб берибдилар. Қизим синфда яхши ўзлаштира олмас экан, шунинг учун қўшимча соатига пул туласам, ўқитувчиси дарсдан сунг олиб қилиб ургатармиш, ўғлимнинг математика ўқитувчиси ҳам шундай деди. Уйда ўқитсам балодайгина ўқийди,

Мулоҳаза

ҚЎШИМЧА ДАРС
УЧУН...

мактабда қийналар экан. Ахир иккаловига шунча пулни қаердан топиб бераман, янаги йилга яна биттаси мактабга боради», — деди куюниб.

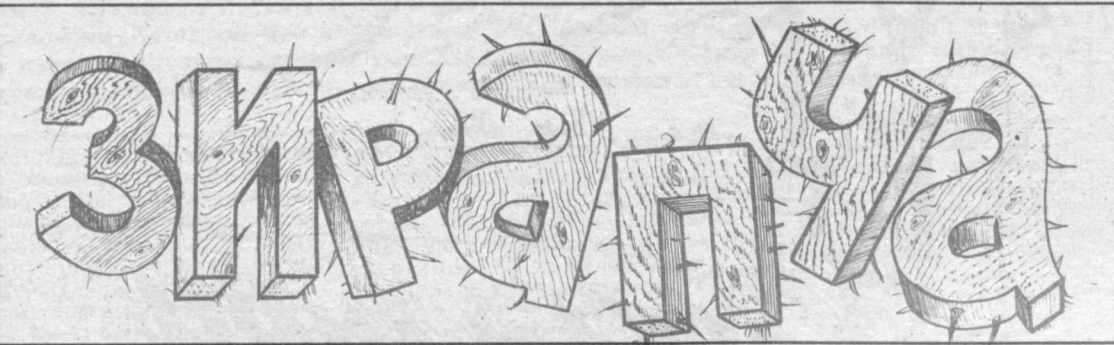
Уйланиб қолдим. Илгарилари ўзлаштирамаган ўқувчиларга куни узайтирилган гуруҳлар ташкил этиларди. Ана шу гуруҳларда ўқувчилар дарс қилишарди, билмаган нарсаларини муаллими кумагида урганишарди. Энди эса ўқитувчи ўз ўқувчисига дарс вақтида ургата олмаган нарсасини, дарсдан сунг тушунтириш учун ҳақ талаб қилмоқда. Тугри, кимнингдир бунга имконияти бор, лекин ҳозирги бозор иқтисодиёти даврида қийин шароитда қолган ота-оналар болалари учун ана шу ортқича пулни қаердан олади?

Кеча яна бир танишим нолиб гапириб қолди. «Қизимнинг ма-

тематика ўқитувчиси мактабга чақиртирибди. Борсам «Қизингиз менинг дарсимдан бушроқ, шунинг учун соатига 100 сумдан қўшимча дарс утмоқчиман. 11 та боланинг ота-онасини чақиртирдим, пулини олдиндан йиғиб оламан», дейди. «Нега уша 1 соатига 100 сумлик билимингизни ўқувчига дарс вақтида бера олмайсиз», демоқчи бўлдим у яна қизимга гапириб юрмасин деб андиша қилдим.

Тугри, ишбилармонлик, тадбиркорлик ҳозирги бозор иқтисодиётининг асосий талабларидан бири ҳисобланади. Лекин у кимларнидир норози қилиб, ҳаменини ишлиш эвазига бўлмаслиги керак-да. «Устоз — отангдан улуг» деган ажойиб нақл бор халқимиз орасида. Истардимки, болаларимизнинг устоз-муаллимлари ҳар доим ана шундай азиз ва муътабар бўлиб қолсинлар. Ахир инсон кадр-қиммати пул билан улчанмайди-ку.

Шарофат БАХРОВА

ЖАНЖАЛДАНБОШИМИЗ
ҚАЧОНЧИҚАДИ?

Бобом Хидир Шодиев машинасига харидор олиб келди ва бир румол пулни санаб олди. Харидор машинани эртага олиб кетаман, деб уйдан чиқиши билан бувимлар ҳовлини бошла-рига кутарди.

— Машинада менинг ҳам ҳақ-қим бор, қани сотганингизни кўрай-чи, болаларимнинг узи минади.

Бобом ётиги билан тушунтирмоқчи бўлди.

— Машина эскирди, кампир, тез-тез бузилапти. Эҳтиёт қисмлар топилмади. Топилса ҳам нархи осмонда. Сен билан менинг чунтагим кутармайди.

Бувим кўнмадилар. Машина сотилмади. Харидорга пули қайтарилди.

Ҳеч қанча вақт утмасдан машинанинг вали эриб кетди.

Барибир бувим энг шимариб бобомга қарши турибдилар. Билмадим, бундай «қураш» нима билан тугар экан?

**Невара БОБОЖОНОВ,
Қашқадарё вилояти,
Чироқчи тумани
«Пахтакор» жамоа
хўжалиги.**

ОНАМНИ ЭСЛАБ...

Хурматли ЗИРАПЧА!

Мен ҳозирги кунда Тошкент Давлат Санъат олийгоҳининг талабаси бўлсам-да, сенинг доимий муҳлисингман. Иссиққина ётоқхонада дам олар эканман, узокдаги онамни эсладим. Улар Наманган вилояти, Наманган туманидаги Усмон Носир ном-

ли 4-мактабда ўқитувчилик қиладилар. Бу мактабда шароит анча ёмон. Қиш бўлишга қарамай иситгич асбоблари ишламайди. Ишлайдиганларидан ҳам чанг ватутун синфни эгаллайди. Бунинг устига ўқитувчилар етишмайди.

Мен онам ишлайётган мактабни сира ёмонлагим келмайди. Лекин начора. Улар ҳам чиройли, иссиққина синф хоналарида дарс беришларини жуда-жуда хоҳлардим.

Салом билан

**Фароғат УМАРОВА,
талаба**

ГУЛЛАР АРАЗЛАДИ

Сиз гулларнинг гапиришига ишонасизми? Йўқ, дейсизми. Авваллари мен ҳам сиз каби ишонамас эдим.

Ўқув йили бошланганидан кейин бир ҳафта утгач, бизнинг синф

Сирдарё вилояти, Шароф Рашидов туман ҳокимлиги «Тонг юлдузи»да эълон қилинган танқилий мақолани ҳокимликнинг маориф бўйича бош мутахассиси З. Эргашев, назоратчи У. Маликовлар ишгирокда текшириб чиқиб, ундаги фактлар тасдиқланди. Туман халқ таълими бўлими кенгашида

ўқувчилари бошқа синф хонасида ўқий бошлади. Аввалги синфимиздаги гулларни эса ака-опаларимизга қолдирдик. Биздан яхшироқ парварииш қилинади, деб уйлагандик. Бирок, улар биздан яхши устига олмалар. Синфимиз олдиндан ҳар та-наффусда уганимда, тугақдаги гуллар нимадир деяётганга ухшарди. Аммо, бепарво утиб кетавердим. Бир куни тикилиброк қарасам, улар «гапирашпти».

— Менга сув беринглар. Ҳеч ҳам мадорим қолмади. Гузаллигим ҳам йўқолди. Ялинаман, менга сув беринг.

Мен эса бегона синфга киришга ботина олмадим. Натижада гуллар қуриб қолди. Бепарволигимиз туфайли қуриб, хор бўлган гулларга бир қарашга зор бўлиб утирибмиз.

Синфимизга яна ушандай чиройли гуллар устиргим келаяпти. Бирок улар мендан бир умрга аразлаган булса-я?..

**Нилуфар НУРИМОВА,
Тошкент вилояти,
Тошкент туманидаги 274-
мактабнинг 8-«А» синф
ўқувчиси.**

«Зирапча»га ЖАВОБ

камчиликларга йулқўйган уюшма раҳбари А. Каримовга ҳайфсан берилди. Фаолияти аввал тўхтаб қолган тугарақлар жонланиб, бир қатор янги, давр талабига мос тугарақлар ҳам очилди.

13-мактаб қошида «Ёш саёҳат-

Мавзу

Муқаддам холамни кўргани борувдим, хафа бўлиб ўтирган эканлар. Нима бўлди? — деб сўрасам, «ҳеч кимни Оллоҳ бировга муҳтож қилмасин» деб, сўз бошладилар.

«Июнь ойи эди, умрида уста кўрмай, ишлаб келаятган холодильниким ишламай қолди. Чилонзор тумани, Олмазор маҳал-

МУЗЛАТГИЧ МУЗЛАБ

ҚОЛДИЁВ!

ласи, 3-алоқа бўлимининг ёнгинасида жойлашган холодильник ус-тахонасидан уста чақириб келдик. Икки рус йигити келиб кўриб «жидкий»сини алмаштириб, олиб келиб берамиз», — деб олиб кетишди. Икки кўзим оғизлиги учун уларнинг юзларини кўролмадим. Поччанг ҳам ногирон. Биз ногиронлар унга ишондик. Сўнг анчадан кейин олиб келиб беришди. 3 минг сўм сўрашди. Бердик. Мана энди «зўр ишлайди» дейишди. Афсуски, мутлақо яроқсиз бўлиб қолди. Умуман музлатмади ҳам. Сўнг яна чақириб келдик. Исмлари Алёша билан Андрей дейишди. «Энди моторни тузатамиз» деб олиб кетишди. Яна қайтариб олиб келишди. Яна холодильник ишламади. Хуллас, беш марта олиб кетишди. Энг сўнггисиди 4 минг сўрашди.

«3 минг тўлайсиз алмаштирамиз, дегандингиз-ку», — десак, «Биз заводга қайта топириб, уни қайта янгиладик. Яна 4 минг берсангиз беринг, бўлмаса, мана бу сизга жазоси», — деб уйимга олиб келган холодильникимни яна олиб кетишди. Мен уларга: «Ахир шуни вақтлроқ айтсангизлар мен ҳолимга қараб жавоб берардим», деб оғиз кўзларим билан девор ушлаб қолавердим. Қўшим Зоҳидхон бу воқеанинг гувоҳи бўлди...

Хурматли ЗИРАПЧА!

Қўли оғир усталарнинг дастидан музлатгич қачон соғ-омон Муқаддам холамга қайтади?

Ўзинг нишингни тезроқ санчмасанг, унинг соғ жойи қолмайди. Муқаддам холам Тошкент шаҳар, Олмазор маҳалласидаги 7 уй, 113 хонадонда яшайдилар. Турмуш ўртоқлари Файзулла Жўраев номига «квитанция» ёзилган экан. Устахонанинг бошлиғи Александр Иванович Спиридохов.

**Отабек ҲАСАНОВ,
Тошкент шаҳридаги
178-мактаб ўқувчиси**

чилар», 12-мактабда эса «Ёш расомлар», туманмиксидида эса шоир Мирза Кайнар раҳбарлигида «Ёш қаламкашлар» тугараги очилиб, фаол иш бошлади. Тугарақлар сони 13 тага, ўқувчилар сони 687 тага етди. Маълумотлар режа асосида олиб боришмоқда.

**С. АБСЕТОВ,
туман ҳокими уринбосари.**

— Биронга ишга мен бош бўлсам ҳеч нарс қилинмайди, — деди ота болаларидан нолиб.

Бу гапларни тушунмаган уч яшар угли деди:

— Ада, ада, қани уша иш?

— Нимайди?
— Мен бош бўлиб турмоқчийдим.

Ўқитувчи ўқувчилар суралди:
— Туялар янгоқ ейишяпти. Бу гаплар от борми?

— Йўқ.
— Нега?
— Чунки от янгоқ емайди.
**Азизбек ҲАСАНОВ,
Андижон вилояти, Асака
туманидаги 41-мактаб ўқувчиси**

ТОНГ ЮЛДУЗИ
Муассислар:

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ
ДАВЛАТ МАТБУОТ КҰМИТАСИ
ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ
ХАЛҚ ТАЪЛИМИ ВАЗИРЛИГИ,
«СОҒЛОМ АВЛОД УЧУН»
ХАЛҚАРО ХАЙРИЯ ЖАМҒАРМАСИ

Бош муҳаррир: Умида АБДУАЗИМОВА

ТАХРИР ХАЙЪАТИ:

Муртазо СУЛТОНОВ,
Жаббор РАЗЗОҚОВ, Гулнора
ИУЛДОШЕВА, Ҳотам АБДУ-
РАИМОВ, Инқилоб ЮСУП-
ОВА, Дадахои ЁҚУБОВ,
Миршохид МИРҲАМИДОВ,
Суннатилла ҚУЗИЕВ, Феруза
ОДИЛОВА.

«ЁШ ИҚТИСОДЧИ»

ИЛОВАСИНИ ТАЙЁРЛАГАНЛАР:

Музаффар ПИРМАТОВ,
Равшан ҚАМБАРОВ
Навбатчи:
Маҳлиё МИРСОАТОВА

IBM компьютерида терилди ва
саҳифаланди. Офсет усулида
босилди. Ҳажми 1 босма табоқ
Буюртма — Г -0901.
39.983 нусхада босилди.
Қозғоз бичими — А-3.
Босишга топириш вақти 19.00
Топирилди — 18.30
Навбатчи: Д. ДАВЛАТОВА

• Рўйхатдан ўтиш тартиби
№ 000137
• Манзил: 700083,
Тошкент шаҳри,
Матбуотчилар кучаси,
32-уй.
• Наҳр курсаткичи: № 64563
• Телефон:
1-33-44-25
1-36-57-91
1-36-54-21